

 ACTIONIS SECVNDÆ

IN

C. V E R R E M

LIBER PRIMVS

DE

PRAETVRA VRBANA.

ORATIO SEXTA.

NEMINEM vestrum ignorare arbitror, iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi, atque hanc opinionem populi Romani fuisse, C. Verrem altera actione responsurum non esse, neque ad iudicium affuturum. Quæ fama non idcirco solum emanarat, quod iste certe statuerat ac deliberaverat non adesse; verum etiam, quod nemo quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefariis criminibus, tam multis testibus evictus, ora iudicum adspicere, aut os suum populo Romano ostendere auderet. Est idem Verres, qui fuit

Cicero. T. IV.

P

semper; ut ad audendum projectus, sic paratus ad audiendum. præsto est: respondet: defenditur. ne hoc quidem sibi reliqui facit, ut in rebus turpissimis, cum manifesto teneatur, si reticeat, & absit, tamen impudentiæ suæ pudentem exitum quæsisse videatur. Patior, iudices, & non moleste fero, me laboris mei, vos virtutis vestræ fructum esse laturos. Nam si iste id fecisset, quod primo statuerat, ut non adesset: minus aliquanto, quam mihi opus esset, cognoscetur, quid ego in hac accusatione comparanda, constituendaque elaborassem: vestra vero laus tenuis plane atque obscura, iudices, esset. Neque enim hoc a vobis populus Romanus expectat, neque eo potest esse contentus, si condemnatus sit is, qui adesse noluerit; & si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus defendere. immo vero adsit, respondeat: summis opibus, summo studio potentissimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate: vestra integritas cum istius pecunia: testium constantia cum illius patronorum minis atque potentia. Tum demum illa victa videbuntur, cum in contentionem, certamenque venerint. Absens si iste esset damnatus, non

tam ipse sibi consuluisse, quam invidisse
 vestræ laudi videretur. Neque enim salus ²
 ulla reipublicæ major hoc tempore reperiri
 potest, quam populum Romanum intelligere,
 diligenter rejectis ab accusatore iudicibus,
 socios, leges, rempublicam, senatorio con-
 filio maxime posse defendi: neque tanta
 fortunæ omnium perniciēs potest accedere,
 quam opinione populi Romani rationem ve-
 ritatis, integritatis, fidei, religionis, ab
 hoc ordine abjudicari. Itaque mihi videor ⁵
 magnam, & maxime ægram, & prope de-
 positam reipublicæ partem suscepisse; neque
 in eo magis meæ, quam vestræ laudi, existi-
 mationique servisse. Accessi enim ad invi-
 diam iudiciorum levandam, vituperationem-
 que tollendam: ut, cum hæc res pro volun-
 tate populi Romani esset iudicata, aliqua ex
 parte mea diligentia constituta auctoritas ju-
 dicatorum videretur. postremo, ut esset hoc
 iudicatum, ut finis aliquando iudiciariæ
 controversiæ constitueretur. Etenim sine du- ⁶
 bio, iudices, in hac causa ea res in discrimen adducitur. Reus est enim nocentissimus:
 qui si condemnatur, desinent homines dice-
 re, his iudiciis pecuniam plurimum posse:
 si absolvitur, desinemus nos de iudiciis

transferendis recusare. Tametsi de absolutione istius neque ipse jam sperat, nec populus Romanus metuit: de impudentia singulari, quod adest, quod respondet, sunt qui mirentur: mihi, pro cetera ejus audacia atque amentia, ne hoc quidem mirandum videtur. multa enim & in deos & in homines impie, nefarieque commisit: quorum scelerum pœnis agitatur, & a mente, consilioque
3 deducitur. Agunt eum præcipitem pœnæ
7 civium Romanorum; quos partim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim implorantes jura libertatis & civitatis in crucem sustulit. Rapiunt eum ad supplicium dii patrii; quod iste inventus est, qui e complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberum posceret. Religiones vero, cæremoniæque omnium sacrorum, fanorumque violatæ, simulacraque deorum, quæ non modo ex suis templis ablata sunt, sed etiam jacent in tenebris, ab isto retrusa atque abdita, consistere ejus animum sine furore atque
8 amentia non sinunt. Neque iste mihi videtur se ad damnationem offerre solum, neque hoc avaritiæ supplicio communi, qui se tot sceleribus obstrinxerit, contentus esse:

singularem quandam poenam istius immanis atque importuna natura desiderat. Non id solum quaeritur, ut, isto damnato, bona restituantur iis, quibus erepta sunt; sed & religiones deorum immortalium expiandæ, & civium Romanorum cruciatus, multorumque innocentium sanguis, istius supplicio luen-
 dus est. Non enim furem, sed ereptorem; non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae; non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumque; non ficarium, sed crudelissimum carnificem civium, sociorumque, in vestrum iudicium adduximus: ut ego hunc unum eiusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret.

Nam quis hoc non intelligit, istum abso-
 lutum, diis hominibusque invitis, tamen ex manibus populi Romani eripi nullo modo posse? Quis hoc non perspicit, præclare nobiscum actum iri, si populus Romanus istius unius supplicio contentus fuerit, ac non sic statuerit, non istum majus in sese scelus concepisse, cum fana spoliavit, cum tot homines innocentes necavit, cum cives Romanos morte, cruciatu, cruce affecerit; cum prædonum duces, accepta pecunia, dimiserit; quam eos, si qui istum tot, tantis, tam

nefariis sceleribus coopertum, jurati sententia sua liberarint? Non est, non est in hoc homine cuiquam peccandi locus, iudices: non is est reus, non id tempus, non id consilium, (metuo, ne quid arrogantius apud tales viros videar dicere,) ne actor quidem est is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam victus, aut occulte surripi, aut impune eripi possit. His ego iudicibus non probabo, C. Verrem contra leges pecunias cepisse? sustinebunt tales viri, se tot senatoribus, tot equitibus Romanis, tot civitatibus, tot hominibus honestissimis ex tam illustri provincia, tot populorum, privatorumque litteris non credidisse? tantæ populi Romani voluntati restitisse? Sustineant. reperiemus, si istum vivum ad aliud iudicium perducere poterimus, quibus probemus, istum a quaestura pecuniam publicam, Cn. Carboni consuli datam, avertisse: quibus persuadeamus, istum alieno nomine a quaestoribus urbanis, quod priore actione didicistis, pecuniam abstulisse. Erunt, qui & in eo quoque audaciam ejus reprehendant, quod aliquot nominibus de capite, quantum commodum fuerit, frumenti decumani detraxerit. Erunt etiam fortasse, iudices, qui illum ejus

peculatum vel acerrime vindicandum putent,
 quod iste M. Marcelli & P. Africani monu-
 menta, quæ nomine, illorum, re vera, po-
 puli Romani, & erant, & habebantur, ex
 fanis religiosissimis, ex urbibus fociorum atque
 amicorum non dubitaverit auferre. Emerse-⁵
 rit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de¹²
 ducibus hostium, quos accepta pecunia li-
 beravit: videat, quid de illis respondeat,
 quos in eorum locum subditos domi suæ re-
 servavit: quærat non solum, quemadmodum
 nostro crimini, verum etiam, quo pacto suæ
 confessioni possit mederi. meminerit, se prio-
 re actione, clamore populi Romani infesto
 atque inimico excitatum, confessum esse,
 duces a se prædonum securi non esse per-
 cussos: se jam tum esse veritum, ne sibi cri-
 mini daretur, eos ab se pecunia liberatos.
 fateatur id, quod negari non potest, se pri-
 vatum hominem, prædonum duces vivos at-
 que incolumes domi suæ, posteaquam Ro-
 mam redierit, usque dum per me licuerit,
 tenuisse. hoc, in illo majestatis iudicio si li-
 cuisse sibi ostenderit, ego oportuisse conce-
 dam. Ex hoc quoque evaserit: proficiscar
 eo, quo me jampridem vocat populus Ro-
 manus. De jure enim libertatis & civitatis¹³

suum putat esse iudicium : & recte putat. Confringat iste sane vi sua consilia senatoria : quæstiones omnium perrumpat : evolet ex vestra severitate : mihi credite , arctioribus apud populum Romanum laqueis tenebitur. Credet iis equitibus Romanis populus Romanus , qui ad vos antea producti testes , ipsis inspectantibus , ab isto civem Romanum , qui cognitores homines honestos daret , sublatum esse in crucem dixerunt. Credent omnes v & xxx tribus homini gravissimo atque ornatissimo M. Annio , qui , se præsentem , civem Romanum securi percussum esse dixit. audietur a populo Romano vir primarius , eques Romanus , L. Flavius , qui suum familiarem Herennium , negotiatorem ex Africa , cum eum Syracusis amplius centum cives Romani cognoscerent , lacrymantesque defenderent , pro testimonio dixit , securi esse percussum. Probabit fidem , & auctoritatem , & religionem suam L. Suetius , homo omnibus ornamentis præditus , qui juratus apud vos dixit , multos cives Romanos in lautumiis , istius imperio crudelissime per vim morte esse multatos. Hanc ego causam cum agam beneficio populi Romani , de loco superiore , non vereor , ne aut istum vis ulla ex populi

Romani suffragiis eripere, aut a me ullum munus ædilitatis amplius aut gratius populo Romano esse possit.

Quapropter omnes in hoc iudicio conen- 6
tur omnia: nihil est jam, quod in hac causa 15
peccare quisquam, iudices, nisi vestro periculo, possit. Mea quidem ratio, cum in præteritis rebus est cognita, tum in reliquis explorata atque provisa est. Ego meum studium in rempublicam jam illo tempore ostendi, cum longo intervallo veterem consuetudinem retuli, & rogatu sociorum atque amicorum populi Romani, meorum autem necessariorum, nomen hominis audacissimi detuli. Quod meum factum lectissimi viri atque ornatissimi, (quo in numero e vobis complures fuere,) ita probarunt, ut ei, qui istius quæstor fuisset, & ab isto læsus inimicitias justas persequeretur, non modo defendendi nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularet, facerent potestatem. In 16
Siciliam sum inquirendi causa profectus. quo in negotio industriam meam celeritas redi-
tionis, diligentiam multitudo litterarum & testium declaravit: pudorem vero ac religionem, quod, cum venissem senator ad socios populi Romani, qui in ea provincia quæstor

fuissem, ad hospites meos ac necessarios causæ communis defensor deverti potius, quam ad eos, qui a me auxilium petivissent. Nemini meus adventus labori, aut sumtui, neque publice, neque privatim, fuit. Vim in inquirendo tantam habui, quantam mihi lex dabat: non quantam habere poteram istorum
[17] studio, quos iste vexarat. Romam ut ex Sicilia redii, cum iste, atque istius amici, homines lauti & urbani, sermones hujuscemodi dissipassent, quo animos testium retardarent, me magna pecunia a vera accusatione esse deductum, tametsi probabatur nemini, quod & ex Sicilia testes erant ii, qui quæstorem me in provincia cognoverant, & hinc homines maxime illustres, qui, ut ipsi noti sunt, sic nostrum unumquemque optime norunt: tamen usque eo timui, ne quis de mea fide atque integritate dubitaret, donec ad reji-
7 ciendos iudices venimus. Sciebam in reji-
ciendis iudicibus nonnullos, memoria nostra, factionis suspicionem non vitasse, cum ipsa in accusatione, eorum industria ac diligen-
18 tia probaretur. Ita rejeci iudices, ut hoc constet, post hunc statum reipublicæ, quo nunc utimur, simili splendore & dignitate consilium nullum fuisse. Quam iste laudem

communem, ait, sibi esse mecum: qui cum
 P. Galbam judicem rejecisset, M. Lucretium
 retinuit; &, cum ejus patronus ex eo quæ-
 reret, cur suos familiarissimos, Sex. Pædu-
 ceum, Q. Confidium, Q. Junium rejici pas-
 sus esset: respondit, quod eos in judicando
 nimium sui juris sententiæque cognosceret.
 Itaque judicibus rejectis, sperabam, jam ho-
 noris meum vobiscum esse commune. puta-
 bam non solum notis, sed etiam ignotis pro-
 batam meam fidem esse & diligentiam. quod
 me non fefellit. Nam comitiis meis, cum
 iste infinita largitione contra me uteretur,
 populus Romanus judicavit, istius pecu-
 niam, quæ apud me contra fidem meam nihil
 potuisset, apud se contra honorem meum ni-
 hil posse debere. Quo quidem die, primum
 judices citati in hunc reum confedistis, quis
 tam inimicus huic ordini fuit, quis tam no-
 varum rerum, judiciorum, judicumque cu-
 pidus, qui non conspectu confessuque vestro
 commoveretur? Cum in eo vestra mihi digni- 20
 tas fructum diligentiae referret; id sum affe-
 cutus, ut una hora, qua coepi dicere, reo
 audaci, pecunioso, profuso, perditio, spem
 judicii corrumpendi præciderem: ut primo
 die testium tanto numero citato populus

Romanus judicaret, ipso absoluto rempublicam stare non posse: ut alter dies amicis istius ac defensoribus non modo spem victoriæ, sed etiam voluntatem defensionis auferret: ut tertius dies sic hominem prosterneret, ut, morbo simulato, non, quid responderet, sed, quemadmodum non responderet, deliberaret: deinde reliquis diebus, his criminibus, his testibus, & urbanis, & provincialibus sic obrutus atque oppressus est, ut his ludorum diebus interpositis, nemo istum comperendinatum, sed condemnatum **S** judicaret. Quapropter ego, quod ad me attinet, ²¹judices, vici: non enim spolia C. Verri, sed existimationem populi Romani concupivi. Meum fuit cum causa accedere ad accusandum. quæ causa fuit justior, quam a tam illustri provincia defensorem constitui & deligi? reipublicæ consulere. quid jam reipublicæ honestius, quam in tanta invidia judiciorum adducere hominem, cujus damnatione totus ordo cum populo Romano & in laude & in gratia possit esse? ostendere ac persuadere, hominem nocentem adductum esse: quis est in populo Romano, qui hoc non ex priorè actione abstulerit, omnium ante damnatorum scelera, furta, flagitia, si

in unum locum conferantur, vix cum hujus parva parte æquari, conferrique posse? Vos, ²² quod ad vestram famam, existimationem, salutemque communem pertinet, judices, prospicite atque consulite. Splendor vester facit, ut peccare sine summo reipublicæ detrimento ac periculo non possitis. Non enim potest sperare populus Romanus, esse alios in senatu, qui recte possint judicare, vos si non potueritis. Neceffe est, cum de toto ordine desperarit, aliud genus hominum atque aliam rationem judiciorum requirat. Hoc si vobis ideo levius videtur, quod putatis onus esse grave & incommodum, judicare; intelligere debetis, primum interesse, utrum id onus vosmet ipsi rejeceritis; an, quod probare populo Romano fidem vestram & religionem non potueritis, eo vobis judicandi potestas erepta sit. deinde etiam illud cogitate, quanto periculo venturi simus ad eos judices, quos propter odium vestri populus Romanus de vobis voluerit judicare. Verum ²³ vobis dicam id, quod intellexi, judices. homines scitote esse quosdam, quos tantum odium vestri ordinis teneat, ut hoc palam jam dictitent, se istum, quem sciant esse hominem improbissimum, hoc uno nomine

absolvi velle, ut ab senatu judicia per ignominiam, turpitudinemque auferantur. Hæc me, iudices, pluribus verbis vobiscum agere coëgit non timor meus de vestra fide, sed spes illorum nova, quæ cum Verrem a porta subito ad iudicium retraxisset, nonnulli suspicati sunt, non sine causa illius consilium tam repente esse mutatum.

9 Nunc, ne novo querimonix genere uti
 24 possit Hortensius, & ea dicere, opprimi
 reum, de quo nihil dicat accusator; nihil
 esse tam periculofum fortunis innocentium,
 quam tacere adversarios: & ne aliter, quam
 ego velim, meum laudet ingenium, cum di-
 cat, me, si multa dixissem, sublevaturum
 fuisse eum, quem contra dicerem; quia non
 dixerim, perdidisse: morem illi geram: utar
 oratione perpetua: non quoniam hoc sit ne-
 cesse; verum ut experiar, utrum ille ferat
 molestius, me tunc tacuisse, an nunc di-
 25 cere. Hic tu fortasse eris diligens, ne quam
 ego horam de meis legitimis horis remit-
 tam. nisi omni tempore, quod mihi lege con-
 cessum est, abusus ero, querere: deum at-
 que hominum fidem implorabis: circumve-
 niri C. Verrem, quod accusator nolit tam-
 diu, quamdiu liceat, dicere. Quod mihi lex

mea causa det, eo mihi non uti non licebit? Nam accusandi mihi tempus mea causa datum est, ut possem oratione mea crimina causamque explicare. hoc si non utor, non tibi injuriam facio, sed de meo jure aliquid & commodo detraho. Causam enim, inquit, cognosci oportet. Ea re quidem, quod aliter condemnari reus, quamvis sit nocens, non potest. Id igitur tu moleste tulisti, a me aliquid factum esse, quo minus iste condemnari posset? Nam causa cognita multi possunt absolvi: incognita quidem condemnari nemo potest. Adimo enim comperendinatum. ²⁶ Quod habet lex in se molestissimum, bis ut causa dicatur, id aut mea causa potius est constitutum, quam tua, aut nihilo tua potius, quam mea. Nam si bis dicere est commodum, certe utriusque commune est. Si eum, qui posterius dixit, opus est redargui: accusatoris causa, ut bis ageretur, constitutum est. Verum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus: antea vel judicari primo poterat, vel amplius pronantiari. Utram igitur putas legem molliorem? opinor illam veterem, qua vel cito absolvi, vel tarde condemnari licebat. Ego tibi illam Aciliam legem restituo, qua lege

multi semel accusati, semel dicta causa, semel auditis testibus, condemnati sunt, nequaquam tam manifestis, neque tantis criminibus, quantis tu convinceris. puta te non hac tam atroci, sed illa lege mitissima causam dicere. Accusabo: respondebis. testibus editis, ita mittam in consilium, ut, etiam si lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti turpe sibi existiment, non primo judicare.

IO Verum, si causam cognosci opus est, parumne cognita est? dissimulamus, Hortensi, quod saepe experti in dicendo sumus. Quis non magnopere attendit umquam, in hoc quidem genere causarum, ubi aliquid ereptum, aut ablatum a quopiam dicitur? nonne aut in tabulis, aut in testibus omnis expectatio iudicum est? Dixi prima actione, me planum esse facturum, C. Verrem H-S quadringentis contra legem abstulisse. Quid? hoc planius egissem, si ita narraissem? Dio quidam fuit Halesinus, qui, cum ejus filio, praetore Sacerdote, hereditas a propinquo permagna venisset, nihil habuit neque negotii, neque controversiae. Verres, simulac tetigit provinciam, statim Messanam litteras dedit: Dionem evocavit: calumniatores ex sinu suo apposuit, qui illam hereditatem

Veneri

Veneri Erycinæ commissam esse dicerent. hac de re ostendit seipsum cogniturum. Pos-²⁸ sum deinceps totam rem explicare: deinde ad extremum id, quod accidit, dicere: Dionem H-S decies centena millia numerasse, ut causam certissimam obtineret: præterea greges equarum ejus istum abigendos curasse: argenti vestisque stragulæ quod fuerit, curasse auferendum. Hæc neque cum ego dicerem, neque cum tu negares, magni momenti nostra esset oratio. Quo tempore igitur aures judex erigeret, animumque attenderet? cum Dio ipse prodiret, cum ceteri, qui tum in Sicilia negotiis Dionis interfuis- sent: cum per eos ipsos dies, per quos causam Dio diceret, reperiretur pecunias sum- sisse mutuas; nomina sua exegisse, prædia vendidisse: cum tabulæ virorum bonorum proferrentur: cum, qui pecuniam Dioni de- derunt, dicerent se jam tum audisse, eo nummos sumi, ut Verri darentur: cum ami- ci, hospites, patroni Dionis, homines hone- stissimi, hæc eadem se audisse dicerent. Opi-²⁹ nor, cum hæc fierent, tum vos audiretis, sicut audistis: tum causa agi videretur. Sic a me sunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum esset, in quo

quisquam veſtrûm perpetuam accuſationem requireret. Nego eſſe quidquam a teſtibus dictum, quod aut veſtrûm cuiſciam eſſet obſcurum, aut cuiuſquam oratoris eloquentiam
II quæreret. Etenim ſic me ipſum egiſſe memoria tenetis, ut in teſtibus interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem, ut, cum rem totam in medio propoſuiſſem, tum denique teſtem interrogarem. Itaque non modo vos, quibus eſt iudicandum, noſtra crimina tenetis, ſed etiam populus Romanus totam accuſationem, cauſamque cognovit. tametſi ita de meo facto loquor, quaſi ego illud mea voluntate potius, quam veſtra in-
 30 jura adductus fecerim. Interpoſuiſtis accuſatorem, qui, cum ego mihi c & x dies ſolos in Siciliam poſtulaviſſem, c & viii ſibi in Achajam poſtularet. meſes mihi tres cum eripuiffetis ad agendum maxime appoſitos, reliquum omne tempus hujus anni me vobis remiſſurum putaviſtis: ut, cum horis noſtris nos eſſemus uſi, tu, binis ludis interpoſitis, quadrageſimo poſt die reſponderes; deinde ita tempus duceretur, ut a M. Glabrione præ-
 tore, & a magna parte horum iudicum, ad prætorem alium, iudicesque alios veniremus.
 31 Hæc ſi ego non vidiffem; ſi me non omnes

noti, ignotique monuissent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tempus rejiceretur, credo, si meis horis in accusando uti voluisssem, vererer, ne mihi crimina non suppetent; ne oratio deesset: ne vox, viresque deficerent: ne, quæ nemo prima actione defendere ausus esset, eum ego bis accusare non possem. Ego meum consilium tum iudicibus, tum populo Romano probavi. Nemo est, qui alia ratione istorum injuriæ atque impudentiæ potuisse obsisti arbitretur. Etenim qua stultitia fuisssem, si, quam diem, qui istum eripiendum redemerunt, in cautione viderunt, cum ita caverent, *Si post Kalendas Januarii in consilium iretur*; in eam diem ego, cum potuisssem vitare, incidisssem? Nunc mihi temporis ejus, quod mihi ad di-³² cendum datur, quoniam in animo est causam omnem exponere, habenda ratio est diligenter. Itaque primum illum actum istius vitæ **I2** turpissimum & flagitiosissimum prætermittam. nihil a me de pueritiæ suæ flagitiis, peccatisque audiet, nihil ex illa impura adolescentia sua: quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex eo, quem sui simillimum produxit, recognoscere potestis. Omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu videbuntur: neque

solum, quid istum audire, verum etiam, quid me deceat dicere, considerabo. Vos, quæso, date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de istius impudentia retinere possim. Omne illud tempus, quod fuit, antequam iste ad magistratus, remque publicam accessit, habeat per me solutum ac liberum. Sileatur de nocturnis ejus bacchationibus ac vigiliis: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris ejus, ætas ipsius pertulit, prætereantur: lucretur indicia veteris infamiæ: patiatur ejus vita reliqua, me hanc tantam jacturam criminum facere. Quæstor Cn. Papirio consuli fuisti abhinc annos quatuordecim. ex ea die ad hanc diem quæ fecisti, in judicium voco. Hora nulla vacua a furto, scelere, crudelitate, flagitio reperitur. Hi sunt anni consumti in quæstura, & legatione Asiatica, & prætura urbana, & prætura Siciliensi. Quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusationis meæ.

13 Quæstor ex senatusconsulto provinciam fortitus es. obtigit tibi consularis, ut cum consule Cn. Carbone esses, eamque provinciam obtineres. Erat tum dissensio civium;

de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris: unum hoc dico, in ejusmodi tempore ac forte statuere te debuisse, utrum malles sentire atque defendere. Carbo graviter ferebat, sibi quæstorem obtigisse, hominem singulari luxuria atque inertia. verumtamen ornabat eum beneficiis omnibus. Ne diutius teneam: pecunia attributa, numerata est. profectus est quæstor in provinciam. venit in Galliam expectatus ad exercitum consularem cum pecunia. simulac primum ei occasio visa est, (cognoscite hominis principium magistratuum gerendorum & reipublicæ administrandæ,) averfa pecunia publica; quæstor consulem, exercitum, sortem, provinciamque deseruit. Video quid egerim: erigit se: sperat, sibi auram posse aliquam afflari, in hoc crimine, voluntatis, assensionisque eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit: quibus illam relictionem, proditionemque consulis sui gratam sperat fore. Quasi vero id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut studio partium fecerit, ac non apertissime consulem, exercitum, provinciamque compilarit, & propter impudentissimum furtum aufugerit. Est enim obscurum, & ejusmodi factum ejus, ut possit aliquis suspicari,

C. Verrem, quod ferre novos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc est, ad suos
 36 transisse: nihil fecisse propter pecuniam. Videamus, rationes quemadmodum retulerit. Jam ipse ostendet, quamobrem Cn. Carbonem
 14 reliquerit: jam se ipse indicabit. Primum brevitatem cognoscite. ACCEPI, inquit, VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQUE MILLIA, QVADRINGENTOS XVII NUMMOS. DEDI STIPENDIO, FRUMENTO, LEGATIS, PROQVAESTORIBVS, COHORTI PRAETORIAE, H-S MILLE SEXCENTA TRIGINTA QVINQUE MILLIA QVADRINGENTOS XVII NUMMOS. RELIQVI ARIMINI H-S SEXCENTA MILLIA. Hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu, Hortensi, aut quisquam hominum retulit? Quid hoc est? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis hujusmodi est? Illa tamen H-S sexcenta millia, quæ ne falso quidem potuit, quibus data essent, describere, quæ se Arimini scribit reliquisse, quæ ipsa H-S sexcenta millia, reliqua facta sunt, neque Carbo attigit, neque Sulla vidit, neque in ærarium relata sunt. Oppidum sibi elegit Ariminum, quod tum,

cum iste rationes referebat, oppressum, direptumque erat. non suspicabatur id, quod nunc sentiet, satis multos ex illa calamitate Ariminensium testes nobis in hanc rem reliquos esse. Recita denuo. P. LENTULO, 37

L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS; RES RATIONVM RELATARVM.

Recita. Ex s. c. Ut hoc pacto rationem referre liceret, eo Sullanus repente factus est, non ut honos & dignitas nobilitati restitueretur. Quodsi illinc inanis profugisses, tamen ista tua fuga nefaria, proditio consulis tui, scelerata judicaretur. Malus civis, improbus consul, seditiosus homo Cn. Carbo fuit. Fuerit aliis: tibi quando esse coepit? posteaquam tibi pecuniam, rem frumentariam, rationes omnes suas, exercitumque commisit. Nam si tibi antea displicuisset; idem fecisses, quod anno post M. Piso. Quæstor cum L. Scipioni consuli obtigisset; non attigit pecuniam, non ad exercitum profectus est. quod de republica sensit, ita sensit, ut nec fidem suam, nec morem majorum, nec necessitudinem fortis læderet. Etenim si hæc perturbare 15 omnia, & permiscere volumus; totam vitam 36 periculosam, invidiosam, infestamque reddemus si nullam religionem fors habebit,

nullam sanctitatem conjunctio secundæ, dubiæque fortunæ, nullam auctoritatem mores atque instituta majorum. Omnium est communis inimicus, qui fuit hostis suorum. Nemo umquam sapiens proditori credendum putavit. Ipse Sulla, cui adventus istius gratissimus esse debuit, ab se hominem, atque ab exercitu suo removit: Beneventi esse iussit apud eos, quos suis partibus amicissimos esse intelligebat: ubi iste summæ rei, causæque nocere nihil posset. ei postea præmia tamen liberaliter tribuit: bona quædam proscriptorum in agro Beneventano diripienda concessit: habuit honorem ut proditori, non
39 ut amico fidem. Nunc, quamvis sint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non, quid illi accidere voluerint, sed quid ipsis in tali re metuendum sit, cogitare. Commune est hoc malum, communis metus, commune periculum. Nullæ sunt occultiores insidiæ, quam eæ, quæ latent in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine. nam eum, qui palam est adversarius, facile cavendo vitare possis: hoc vero occultum, intestinum ac domesticum malum, non modo non existit, verum etiam opprimit, antequam prospicere

atque explorare potueris. Itane vero? tu, 40
 cum quæstor ad exercitum missus sis, custos
 non solum pecuniæ, sed etiam consulis: par-
 ticeps omnium rerum, consiliorumque fue-
 ris: habitus sis in liberum loco, sicut mos
 majorum ferebat: repente relinquis? defe-
 ras? ad adversarios transeas? O scelus! o
 portentum in ultimas terras exportandum!
 Non enim potest ea natura, quæ tantum fa-
 cinus commiserit, hoc uno scelere esse con-
 tenta. necesse est semper aliquid ejusmodi
 molliatur: necesse est in simili audacia, per-
 fidiæque versetur. Itaque idem iste, quem 41
 Cn. Dolabella postea, C. Malleolo occiso,
 pro quæstore habuit, (haud scio, an major
 etiam hæc necessitudo fuerit, quam illa Car-
 bonis, ac plus judicium voluntatis valere,
 quam fortis debeat,) idem in Cn. Dolabel-
 lam, qui in Cn. Carbonem fuit. Nam quæ
 in ipsum valebant crimina, contulit in illum,
 causamque illius omnem ad inimicos, accu-
 satoresque detulit: ipse in eum, cui lega-
 tus, cui pro quæstore fuerat, inimicissimum
 atque improbissimum testimonium dixit. Il-
 le, miser cum esset; tum proditione istius
 nefaria, tum improbo & falso ejusdem testi-
 monio, tum multo etiam ex maxima parte,

istius furtorum ac flagitiorum invidia con-
16 flagravit. Quid hoc homine faciatis? aut ad
42 quam spem tam perfidiosum, tam importu-
num animal reservetis? qui in Cn. Carbone
fortem, in Cn. Dolabella voluntatem negle-
xerit aut violarit, eosque ambos non solum
deseruerit, sed etiam prodiderit atque op-
pugnarit. Nolite, quæso, iudices, brevitate
orationis meæ potius, quam rerum ipsarum
magnitudine, crimina ponderare. mihi enim
properandum necessario est, ut omnia vobis,
quæ mihi constituta sunt, possim exponere.
Quamobrem, quæstura istius demonstrata,
43 primique magistratus & furto & scelere per-
specto, reliqua attendite. in quibus illud
tempus Sullanarum proscriptionum ac rapi-
narum prætermittam: neque ego istum sibi
ex communi calamitate defensionem ullam
finam sumere. suis eum certis, propriis-
que criminibus accusabo. Quamobrem,
hoc omni tempore Sullano ex accusatione
circumscripto, legationem ejus præclaram
cognoscite.

44 Posteaquam Cn. Dolabellæ provincia Ci-
licia constituta est: o dii immortales! quan-
ta iste cupiditate, quibus allegationibus il-
lam sibi legationem expugnavit? id quod

Cn. Dolabellæ principium maximæ calamitatis fuit. Nam ut iste profectus est, quacumque iter fecit, ejusmodi fuit, non ut legatus populi Romani, sed ut quædam calamitas pervadere videretur. In Achaja (præ- 17
 mittam minora omnia, quorum simile forsitan alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in alium reum diceretur, incredibile videretur,) magistratum Sicyonium nummos poposcit. Ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alii. cum ille non daret, animadvertit. Improbum, sed non inauditum. Genus animadver- 45
 sionis videte: quæretis, ex quo genere hominum istum judicetis. Ignem ex lignis viridibus atque humidis in loco angusto fieri jussit. ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi Romani socium atque amicum, fumo excruciatum, semivivum reliquit. Jam quæ iste signa, quas tabulas pictas ex Achaja sustulerit, non dicam hoc loco. est alius mihi locus ad hanc istius cupiditatem demonstrandam servatus. Athenis audistis ex æde Minervæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabellæ judicio. dictum? etiam æstimatum. Hujus consilii non modo participem C. Verrem, sed principem fuisse

46 reperietis. Delum venit. ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clam sustulit signa pulcherrima atque antiquissima : eaque in onerariam navem suam conjicienda curavit. Postridie cum fanum spoliatum viderent ii, qui Delum incolebant, graviter ferebant. est enim tanta apud eos ejus fani religio atque antiquitas, ut in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. verbum tamen facere non audebant, ne forte ea res ad Dolabellam
I8 ipsum pertineret. Tum subito tempestates coortæ sunt maximæ, judices, ut non modo proficisci, cum cuperet, Dolabella non posset, sed vix in oppido confisteret: ita magni fluctus ejiciebantur. Hic navis illa prædonis istius, onusta signis religiosis, expulsa atque ejecta fluctu, frangitur. in littore signa illa Apollinis reperiuntur: jussu Dolabellæ reponuntur: tempestas sedatur: Dolabella Delo
47 proficiscitur. Non dubito, quin, tametsi nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio umquam fuit religionis, nunc tamen, in metu, periculoque tuo, tuorum tibi scelerum veniat in mentem. Potestne tibi ulla spes salutis commoda ostendi, cum recordaris, in deos immortales quam impius, quam sceleratus, quam nefarius fueris?

Apollinemne tu Delium spoliare ausus es? illine tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es? Si in pueritia non his artibus & disciplinis institutus eras, ut ea, quæ litteris mandata sunt, disceres atque cognosceres: ne postea quidem, cum in ea ipsa loca venisti, potuisti accipere id, quod est proditum memoriæ ac litteris? Latonam⁴⁸ ex longo errore & fuga, gravidam, & jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, confugisse Delum, atque ibi Apollinem, Dianamque peperisse: qua ex opinione hominum illa insula eorum deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis & est, & semper fuit; ut ne Persæ quidem, cum bellum toti Græciæ, diis, hominibusque indixissent, & mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare, aut attingere. Hoc tu fanum depopulari, homo improbissime, atque amentissime, audebas? fuit ulla cupiditas tanta, quæ tantam exstingueret religionem? & si tum hæc non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum esse tantum malum, quod non tibi pro sceleribus tuis jamdiu debeatur? In Asiam vero postquam venit, quid ego 19

49 adventus istius prandia, cœnas, equos, muneraque commemorem? Nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio per vim signa pulcherrima dico abstulisse: item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus Deus habetur, qui urbem illam dicitur condidisse, cujus ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipsum, inquam, Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in comitio vidistis, abstulit
 50 magno cum gemitu civitatis. Illa vero expugnatio fani antiquissimi & nobilissimi Junonis Samiæ, quam luctuosa Samiis fuit? quam acerba toti Asiæ? quam clara apud omnes? quam nemini vestrum inaudita? de qua expugnatione cum legati ad C. Neronem in Asiam Samo venissent; responsum tulerunt, ejusmodi querimonias, quæ ad legatum populi Romani pertinerent, non ad prætorem, sed Romam deferri oportere. Qua de re Charidemum Chium testimonium priore actione dicere audistis: sese, cum esset trierarchus, & Verrem ex Asia decedentem prosequeretur, jussu Dolabellæ fuisse una cum isto Sami; seseque tum scire spoliatum esse fanum Junonis & oppidum Samum:

posteaque se causam apud Chios, cives suos,
 Samiis accusantibus, publice dixisse; eoque
 se esse absolutum, quod planum fecisset, ea,
 quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem,
 non ad se, pertinere. Quas iste tabulas il-
 linc, quæ signa sustulit? quæ cognovi ego-
 met apud istum in ædibus nuper, cum ob-
 signandi gratia venissem. Quæ signa nunc, 51
 Verres, ubi sunt? illa quæro, quæ apud te
 nuper ad omnes columnas, omnibus etiam
 intercolumniis, in silva denique disposita sub
 divo vidimus. Cur ea, quamdiu alium præ-
 torem cum iis iudicibus, quos in horum lo-
 cum subfortiturus eras, de te in consilium
 iturum putasti, tamdiu domi fuerunt? po-
 steaquam nostris testibus nos, quam horis
 tuis, uti malle vidisti; nullum signum domi
 reliquisti, præter duo, quæ in mediis ædi-
 bus sunt; quæ ipsa Samo sublata sunt? non
 putasti me tuis familiarissimis in hanc rem
 testimonia denuntiaturum, qui tuæ domi
 sæpe fuissent; ex quibus quærerem, signa
 scirentne fuisse, quæ non essent? Quid tum 20
 hos de te iudicatuos arbitratus es, cum vi- 52
 derent, te jam non contra accusatorem tuum,
 sed contra quæstorem, sectoremque pugna-
 re? Aspendum, vetus oppidum & nobile in 53

Pamphylia scitis esse, plenissimum signorum optimorum. non dicam illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dico, nullum te Aspendi signum, Verres, reliquisse: omnia ex fanis, ex locis publicis, palam, spectantibus omnibus, plostris evecta, asportataque esse. Atque etiam illum Aspendium citharistam, de quo sæpe audistis id, quod est Græcis hominibus in proverbio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit, & in intimis suis ædibus posuit: ut etiam illum ipsum ar-

54 tificio suo superasse videatur. Pergæ fanum antiquissimum & sanctissimum Dianæ scimus esse. id quoque a te nudatum & spoliatum esse; ex ipsa Diana, quod habebat auri, deductum atque ablatum esse dico. Quæ, malum, est ista tanta audacia atque amentia? quas enim sociorum atque amicorum urbes adisti legationis jure & nomine; si in eas vī cum exercitu, imperioque invasisses, tamen, opinor, quæ signa atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, hæc non in tuam domum, neque in suburbana amicorum, sed

21 Romam in publicum deportasses. Quid ego

55 de M. Marcello loquar, qui Syracusas, urbem ornatissimam, cepit? quid de L. Scipione, qui bellum in Asia gessit, Antiochumque,

regerat

regem potentissimum, vicit? quid de Flaminio, qui regem Philippum & Macedoniam subegit? quid de L. Paulo, qui regem Persen vi ac virtute superavit? quid de L. Mummius, qui urbem pulcherrimam atque ornatissimam, Corinthum, plenissimam rerum omnium, sustulit, urbesque Achajæ, Bœotixque multas sub imperium populi Romani, ditionemque subjunxit? quorum domus, cum honore & virtute florent, signis & tabulis pictis erant vacuæ. At vero urbem totam, templa deorum, omnesque Italiæ partes, illorum donis ac monumentis exornatas videmus. Vereor, ne hæc forte cuiquam nimis 56 antiqua, & jam obsoleta videantur. ita enim tum æquabiliter omnes erant hujusmodi, ut hæc laus eximix virtutis & innocentix, non solum hominum, verum etiam temporum illorum esse videatur. P. Servilius, vir clarissimus, maximis rebus gestis, adest: de te sententiam laturus est: Olympum vi, copiis, consilio, virtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam & ornatam. Recens exemplum fortissimi viri profero. nam postea Servilius imperator populi Romani Olympum, urbem hostium, cepit, quam tu in iisdem locis legatus quæstorius oppida pacata

fociorum atque amicorum diripienda ac ve-
 57 xanda curasti. Tu, quæ ex fanis religiosissi-
 mis per scelus & latrocinium abstulisti, ea
 nos videre, nisi in tuis, amicorumque tuo-
 rum tectis, non possumus: P. Servilius, quæ
 signa atque ornamenta ex urbe hostium, vi
 & virtute capta, belli lege, atque impera-
 torio jure sustulit, ea populo Romano ap-
 portavit, per triumphum vexit, in tabulas
 publicas ad ærarium perscribenda curavit.
 Cognoscite ex litteris publicis hominis am-
 plissimi diligentiam. Recita. RATIONES
 RELATAE P. SERVILII. Non solum
 numerum signorum, sed etiam uniuscujus-
 que magnitudinem, figuram, statum, litteris
 definiri vides. Certe major est virtutis, vi-
 ctoriæque jucunditas, quam ista voluptas,
 quæ percipitur ex libidine & cupiditate. mul-
 to diligentius habere dico Servilium prædam
 22 atque descripta. Dices, tua quoque signa &
 58 tabulas pictas ornamento urbi, foroque po-
 puli Romani fuisse. Memini: vidi simul cum
 populo Romano forum, comitiumque ador-
 natum, ad speciem magnifico ornatu, ad
 sensum, cogitationemque acerbo & lugubri.
 Vidi collucere omnia furtis tuis, præda

provinciarum, spoliis sociorum atque amicorum. Quo quidem tempore, iudices, iste spem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus est. Vidit enim eos, qui iudiciorum dominos se dici volebant, harum cupiditatum esse servos. Socii vero, nationesque 59 exteræ spem omnium tum primum abjecerunt ac fortunarum suarum: propterea, quod casu legati ex Asia atque Achaja plurimi Romæ tunc fuerunt, qui deorum simulacra, ex suis fanis sublata, in foro venerabantur. itemque cetera signa & ornamenta cum cognoscerent, alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus: *Nihil esse, quod quisquam dubitaret de exitio sociorum atque amicorum: cum quidem viderent in foro populi Romani, quo in loco antea, qui sociis injurias fecerant, accusari & condemnari solebant, ibi esse palam posita ea, quæ ab sociis per scelus ablata, ereptaque essent.* Hic 60 ego non arbitror illum negaturum, signa sese plurima, tabulas pictas innumerabiles habere: sed, ut opinor, solet hæc, quæ rapuit & furatus est, nonnumquam dicere, se emis- se: quoniam quidem in Achajam, Asiam, Pamphyliam, sumtu publico, & legationis

nomine, mercator signorum, tabularumque
 23 pictarum missus est. Habeo & istius, & pa-
 tris ejus accepti tabulas omnes; quas dili-
 gentissime legi atque digessi: patris, quoad
 vixit: tuas, quoad ais te confecisse. Nam
 in isto, judices, hoc novum reperietis. Au-
 dimus, aliquem tabulas numquam confe-
 cisse; quæ est opinio hominum de Antonio
 falsa: nam fecit diligentissime. verum sit hoc
 genus aliquod minime probandum. Audi-
 mus, alium non ab initio fecisse, sed ex
 tempore aliquo confecisse? est aliqua etiam
 hujusce rei ratio. Hoc vero novum & ridi-
 culum est, quod hic nobis respondit, cum ab
 eo tabulas postularem: usque ad M. Te-
 rentium & C. Cassium consules confecisse;
 61 postea destitisse. Alio loco, hoc cujusmodi
 sit, considerabimus. nunc nihil ad me atti-
 net. horum enim temporum, in quibus nunc
 versor, habeo tabulas, & tuas, & patris.
 Plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas
 optimas deportasse te, negare non potes:
 atque utinam neges! Unum ostende in tabu-
 lis aut tuis, aut patris tui emptum esse; vi-
 cisti. ne hæc quidem duo signa pulcherri-
 ma, quæ nunc ad impluvium tuum stant,
 quæ multos annos ad valvas Junonis Samiæ

steterunt, habes quomodo emeris; hæc, inquam, duo, quæ in ædibus tuis sola jam sunt, quæ sectorem expectant, relicta ac destituta a ceteris signis. At, credo, in hisce ²⁴ solis rebus indomitas cupiditates atque effrenatas ⁶² habebat: ceteræ libidines ejus ratione aliqua aut modo continebantur. Quam multis istum ingenuis, quam multis matribus familias, in illa tetra atque impura legatione, vim attulisse existimatis? ecquo in oppido pedem posuit, ubi non plura stuprorum, flagitiorumque suorum, quam adventus sui vestigia reliquerit? Sed ego omnia, quæ negari poterunt, prætermittam: etiam hæc, quæ certissima sunt & clarissima, relinquam: unum aliquod de nefariis istius factis eligam; quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotiique imposuit, pervenire. Oppidum est in Hellesponte Lamp⁶³ psacum, judices, in primis Asiæ provinciæ clarum & nobile: homines autem ipsi Lamp⁶³ psaceni tum summe in omnes cives Romanos officiosi, tum præterea maxime sedati & quieti, prope præter ceteros ad summum Græcorum otium potius, quam ad ullam vim aut tumultum accommodati. Accidit, cum iste a Cn. Dolabella efflagitasset, ut se ad

regem Nicomedem, regemque Sadalam mitteret, cumque iter hoc sibi magis ad quæstum suum, quam ad reipublicæ tempus accommodatum depoposcisset; ut illo itinere veniret Lampfacum, cum magna calamitate & prope pernicie civitatis. Deducitur iste ad Janitorem quendam hospitem: comitesque ejus item apud ceteros hospites collocantur. Ut mos erat istius, atque ut eum suæ libidines flagitiosæ facere admonebant, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisque hominibus, uti videant & investigent, ecqua virgo sit, aut mulier digna, quamobrem ipse Lampfaci diutius commoretur. Erat comes ejus Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines, qui miro artificio, quocumque venerat, hæc investigare omnia solebat. Is ad eum rem istam defert: Philodamum esse quendam, genere, honore, copiis, existimatione facile principem Lampfacenorum: ejus esse filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quod virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine; sed eam summa integritate, pudicitiaque existimari. Homo, ut hæc audivit, sic exarsit ad id, quod non modo ipse numquam viderat, sed ne audierat quidem ab eo, qui ipse vidisset, ut

statim ad Philodamum migrare se diceret velle. Hospes Janitor, qui nihil suspicaretur, veritus, ne quid in ipso se offenderetur, hominem summa vi retinere cœpit. Iste, qui hospitis relinquendi causam reperire non possiet, alia sibi ratione viam munire ad stuprum cœpit: Rubrium, delicias suas, in omnibus ejusmodi rebus adiutorem suum & conscium, parum laute deversari dicit: ad Philodamum deduci jubet. Quod ubi est Philodamo nunciatum, 65 tametsi erat ignarus, quantum sibi ac liberis suis jam tum mali constitueretur, tamen ad istum venit; ostendit, munus illud suum non esse: se, cum suæ partes essent hospitem recipiendorum, tum ipsos tamen prætores & consules, non legatorum asseclas, recipere solere. Iste, qui una cupiditate raperetur, totum illius postulatum, causamque neglexit: per vim ad eum, qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperavit. Hic Philodamus, 26 posteaquam jus suum obtinere non potuit, ut humanitatem, consuetudinemque suam retineret, laborabat. Homo, qui semper hospitalissimus, amicissimusque nostrorum hominum existimatus esset, noluit videri ipsum illum Rubrium invitus in domum suam recepisse: magnifice, & ornate, ut erat in

primis inter suos copiosus, convivium com-
 parat: rogat Rubrium, ut, quos ei commo-
 dum fit, invitet: locum sibi soli, si videatur,
 relinquat: etiam filium suum, lectissimum
 adolescentem, foras ad propinquum suum
 66 quendam mittit ad cœnam. Rubrius istius
 comites invitat: eos omnes Verres certiores
 facit, quid opus esset. mature veniunt: dis-
 cumbitur. fit sermo inter eos, & invitatio,
 ut Græco more biberetur. hortatur hospes:
 poscunt majoribus poculis: celebratur omnium
 sermone, lætitiæque convivium. Posteaquam
 satis calere res Rubrio visa est; Quæso, in-
 quit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non
 intro vocari jubes? Homo, qui & summa
 gravitate, & jam id ætatis, & parens esset,
 obstupuit hominis improbi dicto. Instare Ru-
 brius. Tum ille, ut aliquid responderet, ne-
 gavit moris esse Græcorum, ut in convivio
 virorum accumberent mulieres. Hic tum
 alius ex alia parte: Enimvero ferendum hoc
 non est: vocetur mulier: & simul servis suis
 Rubrius, ut januam clauderent, & ipsi ad
 67 fores assisterent, imperat. Quod ubi ille in-
 tellexit id agi, atque id parari, ut filix suæ
 vis afferretur; servos suos ad se vocat: his im-
 perat, ut se ipsum negligant, filiam defendant:

excurrat aliquis, qui hoc tantum domestici mali filio suo nunciet. Clamor interea fit tota domo, pugna inter servos Rubrii atque hospitis. Jactatur domi suæ vir primus, & homo honestissimus. pro se quisque manus affert: aqua denique ferventi a Rubrio ipso Philodamus perfunditur. Hæc ubi filio nuntiata sunt; statim exanimatus ad ædes contendit, ut & vitæ patris, & pudicitiae sororis succurreret. Omnes eodem animo Lampfaceni, simul ut hoc audiverunt, quod eos tum Philodami dignitas, tum injuriæ magnitudo movebat, ad ædes noctu convenerunt. Hic licitor istius Cornelius, qui cum ejus servis erat a Rubrio, quasi in præsidio, ad auferendam mulierem collocatus, occiditur: servi nonnulli vulnerantur: ipse Rubrius in turba fauciatur. Iste, qui sua cupiditate tantos tumultus concitatos videret, cupere aliqua evolare, si posset. Postridie mane homines in concionem veniunt: quærun²⁷t, quid optimum factu sit: pro⁶⁸ se quisque, ut in quoque erat auctoritatis plurimum, ad populum loquebatur: inventus est nemo, cujus non hæc & sententia esset & oratio: *Non esse metuendum, si istius nefarium scelus Lampfaceni ulti vi, manuque essent, ne senatus, populusque Romanus in eam*

civitatem animadvertendum putaret. Quod si hoc jure legati populi Romani in socios, nationesque exteras uterentur, ut pudicitiam liberorum servare ab eorum libidine tutam non liceret, quidvis esse perpeti satius, quam in
69 *tanta vi atque acerbitate versari. Hæc cum omnes sentirent, & cum in eam rationem pro suo quisque sensu ac dolore loqueretur; omnes ad eam domum, in qua iste deversabatur, profecti sunt: cædere januam saxi, infutare ferro, ligna & sarmenta circumdare, ignemque subjicere cœperunt. Tum cives Romani, qui Lampfaci negotiabantur, concurrunt: orant Lampfacenos, ut gravius apud eos nomen legationis, quam injuria legati putaretur: sese intelligere hominem illum esse impurum ac nefarium: sed, quoniam nec perfecisset, quod conatus esset, neque futurus esset Lampfaci postea, levius eorum peccatum fore, si homini scelerato pepercissent, quam*
70 *si legato non pepercissent. Sic iste, multo sceleratior & nequior, quam ille Hadrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille, quod ejus avaritiam cives Romani ferre non potuerant, Uticæ domi suæ vivus exustus est; idque ita illi merito accidisse existimatum est, ut lætarentur omnes, neque ulla animadversio*

constitueretur: hic sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoque evolavit; neque adhuc causam ullam excogitare potuit, quamobrem commiserit, aut quid evenerit, ut in tantum periculum veniret. Non enim potest dicere: cum seditionem sedare vellem, cum frumentum imperarem, cum stipendium cogerem, cum aliquid denique reipublicæ causa gererem: quod acrius imperavi, quod animadverti, quod minatus sum. Quæ si diceret, tamen ignosci non oportet, si nimis atrociter imperando sociis, in tantum adductus periculum videretur. Nunc ²⁸
cum ipse causam illius tumultus neque veram ⁷¹
dicere, neque falsam confingere audeat: homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accensus C. Neroni fuit, P. Tettius, hæc eadem se Lampfaci cognosse dixerit: vir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tum in Asia tribunus militum fuit, hæc eadem ipsa se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna non tam ex illo periculo eripere voluerit, quam ad vestrum iudicium reservare? Nisi vero illud dicet, quod & in testimonio Tettii, priore actione interpellavit Hortensius: (quo tempore quidem signi satis dedit, si quid esset, quod posset

dicere, se tacere non posse; ut, quamdiu in ceteris rebus tacuerit, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret.) hoc tum dixit, Philodamum, & ejus filium, a C. Nerone esse
72 damnatos. De quo ne multa differam, tantum dico, secutum id esse Neronem, & ejus consilium, quod Cornelium lictorem occisum esse constaret: putasse non oportere esse cuiquam, ne in ulciscenda quidem injuria, hominis occidendi potestatem. In quo video, Neronis judicio non te absolutum esse improbitatis, sed illos damnatos esse cædis. Verum ista damnatio tamen cujusmodi fuit? Audite, quæso, judices, & aliquando miseremini fortiorum, & ostendite, aliquid his in vestra
29 fide præsidii esse oportere. Quod toti Asiæ jure occisus videbatur istius ille, verbo lictor, re vera minister improbissimæ cupiditatis; pertimuit iste, ne Philodamus Neronis judicio liberaretur. rogat & orat Dolabellam, ut de sua provincia decedat: ad Neronem proficiscatur: se demonstrat incolumem esse non posse, si Philodamo vivere, atque aliquando
73 Romam venire licuisset. Commotus est Dolabella. fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum, provinciam, bellum relinqueret, & in Asiam, hominis nequissimi causa,

in alienam provinciam, proficisceretur. Posteaquam ad Neronem venit: contendit ab eo, ut Philodami causam cognosceret. Venerat ipse, qui esset in consilio, & primus sententiam diceret. adduxerat etiam præfectos, & tribunos militares suos, quos Nero omnes in consilium vocavit. erat in consilio etiam æquissimus iudex ipse Verres. erant nonnulli togati creditores Græcorum, quibus ad exigendas pecunias improbissimi cujusque legati plurimum prodest gratia. Ille miser defenso- 74 rem reperire neminem poterat. Quis enim esset aut togatus, qui Dolabellæ gratia; aut Græcus, qui ejusdem vi & imperio non moveretur? Accusator autem opponitur civis Romanus de creditoribus Lampfacenorum: qui, si dixisset, quod iste jussisset, per ejusdem istius lictores a populo pecuniam posset exigere. Cum hæc omnia tanta contentione, tantis copiis agerentur: cum illum miserum multi accusarent, nemo defenderet: cumque Dolabella cum suis præfectis pugnaret in consilio: Verres fortunas agi suas diceret: idem testimonium diceret: idem esset in consilio: idem accusatorem parasset: hæc cum omnia fierent, & cum hominem constaret occisum: tamen tanta vis istius injuriæ, tanta in isto

improbitas putabatur, ut de Philodamo amplius pronuntiaretur. Quid ego nunc in al-
30 75 tera actione Cn. Dolabellæ spiritus, quid hujus
lacrymas & concursationes proferam? quid
C. Neronis, viri optimi atque innocentissimi,
nonnullis in rebus animum nimis timidum
atque demissum? qui in illa re quid facere
potuerit, non habebat, nisi forte, id quod
omnes tum desiderabant, ut ageret eam rem
sine Verre & Dolabella: quidquid esset sine
his actum, omnes probarent: tum vero quod
pronuntiatum est, non per Neronem judica-
tum, sed per Dolabellam ereptum existima-
batur. Condemnatur enim perpauca senten-
tiis Philodamus & ejus filius. Adest, instat,
urget Dolabella, ut quamprimum securi fe-
riantur, quo quam minime multi ex illis de
76 istius nefario scelere audire possent. Consti-
tuitur in foro Laodiceæ spectaculum acer-
bum, & miserum, & grave toti Asiæ provin-
ciæ; grandis natu parens, adductus ad sup-
plicium; ex altera parte filius: ille, quod pu-
dicitiam liberorum; hic, quod vitam patris,
famamque sororis defenderat. Flebat uterque,
non de suo supplicio, sed pater de filii mor-
te, de patris, filius. Quid lacrymarum ipsam
Neronem putatis profudisse? quem fletum

totius Asiæ fuisse? quem luctum & gemitum
 Lampfacenorum? securi esse percussos ho-
 mines innocentes, nobiles, socios populi Ro-
 mani atque amicos, propter hominis flagitio-
 sissimi singularem nequitiam atque improbi-
 simam cupiditatem. Jam jam, Dolabella, ne- 77
 que me tui, neque tuorum liberum, quos tu
 miseros in egestate atque in solitudine reli-
 quisti, misereri potest. Verresne tibi tanti
 fuit, ut ejus libidinem hominum innocentium
 sanguine lui velles? Idcircone exercitum at-
 que hostem relinquebas, ut tua vi & crude-
 litate istius hominis improbissimi pericula
 sublevares? Quod enim eum tibi quæstoris
 in locum constitueras, idcirco tibi amicum
 in perpetuum fore putasti? Nesciebas, ab eo
 Cn. Carbonem consulem, cujus re vera quæ-
 stor fuit, non modo relictum, sed etiam spo-
 liatum auxiliis, pecunia, nefarie oppugnatum
 & proditum? Expertus igitur es istius per-
 fidiam tum, cum se ad inimicos tuos contu-
 lit: cum in te homo ipse nocens acerrimum
 testimonium dixit: cum rationes ad ærarium,
 nisi damnato te, referri noluit. Tantæne tuæ, 31
 Verres, libidines erunt, ut eas capere ac su- 78
 stinere non provinciæ populi Romani, non
 nationes exteræ possint? Tune, quod videris,

quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuum præsto fuerit, nisi libidini tuæ, cupiditatique paruerit, immittentur homines? expugnabuntur domus? civitates non modo pacatæ, verum etiam sociorum atque amicorum, ad vim atque ad arma confugient, ut ab se atque ab liberis suis legati populi Romani scelus ac libidinem propulsare possint? Nam quæro abs te, circumfessusne sis Lampfaci: cœperitne domum, in qua deversabare, illa multitudo incendere: voluerintne legatum populi Romani comburere vivum Lampfaceni? negare non potes. habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo, quas ad eundem literas misisti. Recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTIMONIUM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. Recita ex Verris litteris ad Neronem. EX LITTERIS C. VERRIS AD C. NERONEM. NON MVLTTO POST IN DOMVM. Bellumne populo Romano Lampfaceni facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine nostro volebant? Video enim, & ex iis, quæ legi & audivi, intelligo: in qua civitate non modo legatus populi Romani circumfessus, non modo igni, ferro, manu, copiis oppugnatus, sed aliqua

ex

ex parte violatus sit; nisi publice satisfactum sit, ei civitati bellum indici atque inferri solere. Quæ fuit igitur causa, cur cuncta ci-⁸⁰ vitas Lampfacenorum de concione, quemadmodum tute scribis, domum tuam concurrerent? Tu enim neque in litteris, quas Neroni mittis, neque in testimonio, causam tanti tumultus ostendis ullam: obsessum te dicis: ignem allatum, farmenta circumdata, licto-rem tuum occisum esse dicis: prodeundi tibi in publicum potestatem factam negas: causam hujus tanti terroris occultas. Nam si quam Rubrius injuriam suo nomine, ac non impulsu tuo & tua cupiditate fecisset; de tui comitis injuria questum ad te potius, quam te oppugnatum venirent. Cum igitur, quæ causa illius tumultus fuerit, testes a nobis producti dixerint, ipse celarit; nonne causam hanc, quam nos proposuimus, tum illorum testimonia, tum istius taciturnitas perpetua confirmat? Huic homini parcetis igitur, ju-³² dices, cujus tanta peccata sunt, ut ii, quibus⁸¹ injurias fecerit, neque legitimum tempus expectare ad ulciscendum, neque vim tantam doloris in posterum differre potuerint? Circumfessus es. a quibus? a Lampfacenis, barbaris hominibus, credo, aut iis, qui populi

Romani nomen contemnerent. Immo vero ab hominibus, & natura, & consuetudine, & disciplina lenissimis; porro autem populi Romani, conditione sociis, fortuna fervis, voluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas injuriæ, tanta vis sceleris fuisset, ut Lampfaceni moriendum sibi potius, quam perpetiendum putarent; numquam illos in eum locum progressuros fuisse, ut vehementius odio libidinis tuæ, §2 quam metu legationis moverentur. Nolite, per deos immortales, cogere socios atque exterarum nationes, hoc uti perfugio: quo, nisi vos vindicatis, utentur necessario. Lampfacenos in istum numquam ulla res mitigasset, nisi eum pœnas Romæ daturum credidissent. Et si talem acceperant injuriam, quam nulla lege satis digne persequi poterant: tamen incommoda sua nostris committere legibus & judiciis, quam dolori suo permittere maluerunt. Tu mihi, cum circumfessus a tam illustri civitate sis propter tuum scelus atque flagitium; cum coëgeris homines miseros & calamitosos, quasi desperatis nostris legibus & judiciis, ad vim, ad manus, ad arma confugere; cum te in oppidis & civitatibus amicorum non legatum populi Romani, sed

tyrannum libidinosum, crudelemque præ-
 bueris; cum apud exteras nationes imperii,
 nominisque nostri famam tuis probris, flagi-
 tiisque violaris; cum te ex ferro amicorum
 populi Romani eripueris, atque e flamma
 sociorum evolaris: hic tibi perfugium speras
 futurum? Erras. ut huc incideres, non ut
 hic conquiesceres, illi te vivum exire passi
 sunt. Et ais, iudicium esse factum, te in-³³
 juria circumfessum esse Lampfaci, quod Phi-⁸³
 lodamus cum filio condemnatus sit. Quid?
 si doceo, si planum facio, teste homine ne-
 quam, verum ad hanc rem tamen idoneo,
 te ipso, inquam, teste doceo, te hujus cir-
 cumfessionis tuæ causam & culpam in alios
 transtulisse? neque in eos, quos tu insimula-
 ras, esse animadversum? jam nihil te judi-
 cium Neronis adjuvat. Recita, quas ad Ne-
 ronem litteras misit. EPÍSTOLA C. VERRIS
 AD NERONEM. THEMISTAGORAS,
 ET THESSALVS. Themistagoram
 & Theffalum scribis populum concitasse.
 Quem populum? qui te circumfedit: qui te
 vivum comburere conatus est. Ubi hos per-
 sequeris? ubi accusas? ubi defendis jus, no-
 menque legati? In Philodami iudicio dices id⁸⁴
 actum? Cedo mihi ipsius Verris testimonium.

videamus, quid idem iste juratus dixerit. Recita. AB ACCVSATORE ROGATVS RESPONDIT, IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE, ALIO TEMPORE PERSEQVI. Quid igitur te iuvat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? Legatus cum esses circumfessus, cumque, quemadmodum tute ad Neronem scripsisti, populo Romano, communiq; causæ legatorum facta esset injuria insignis, non es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. Quod fuit id tempus? quando es persecutus? Cur imminuisti jus legationis? cur causam populi Romani deseruisti, ac prodidisti? cur injurias tuas, conjunctas cum publicis, reliquisti? Non te ad senatum causam deferre; non de tam atrocibus injuriis conqueri; non eos homines, qui populum concitarant, consulum
85 litteris evocandos curare oportuit? Nuper, M. Aurelio Scauro postulante, quod is Ephese se quæstorem vi prohibitum esse dicebat, quominus e fano Dianæ servum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret: Pericles Ephesius, homo nobilissimus, Romam evocatus est, quod auctor injuriæ illius fuisse argueretur: tu, si te legatum ita Lampfaci

tractatum esse, senatum docuisses, ut tui comites vulnerarentur, lictor occideretur, ipse circumfessus pæne incenderere: ejus autem rei duces & auctores & principes fuisse, quos scribis, Themistagoram & Thessalum: quis non commoveretur? quis non ex injuria, quæ tibi esset facta, sibi provideret? quis non in ea re causam tuam, periculum commune agi arbitraretur? Etenim nomen legati ejusmodi esse debet, quod non modo inter fociorum jura, sed etiam inter hostium tela incolume versetur.

Magnum hoc Lampfacenum crimen est ³⁴
libidinis atque improbissimæ cupiditatis. ac-⁸⁶
cipite nunc avaritiæ propemodum in suo genere non levius. Milesios navem poposcit, quæ eum præsidii causa Myndum prosequeretur. Illi statim myoparonem egregium de sua classe, ornatum atque armatum dederunt. Hoc præsidio Myndum profectus est. Nam, quid Milesiis lanæ publicæ abstulerit, item de sumtu in adventum, de contumeliis & injuriis in magistratum Milesium, tametsi dici tum vere, tum graviter & vehementer potest, tamen dicere prætermittam, eaque omnia testibus integra reservabo. illud, quod neque taceri ullo modo, neque dici pro

87 dignitate potest, cognoscite. Milites, remigesque Miletum Myndo pedibus reverti jubet: ipse myoparonem pulcherrimum, de decem Milesiorum navibus electum, L. Magio & L. Rabio, qui Myndi habitabant, vendidit. Hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero habendos censuit: hoc illi navigio ad omnes populi Romani hostes, usque ab Dianio, quod in Hispania est, ad Sinopen, quæ in Ponto est, navigaverunt. O dii immortales! incredibilem avaritiam, singularemque audaciam! Navem tu de classe populi Romani, quam tibi Milesia civitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es vendere? Si te magnitudo maleficii, si te hominum existimatio non movebat: ne illud quidem cogitabas, hujus improbissimi furti, five adeo nefariæ prædæ, tam illustrem ac

88 tam nobilem civitatem testem futuram? An, quia tum Cn. Dolabella in eum, qui ei myoparoni præfuerat, Milesiisque rem gestam renuntiara, animadvertere tuo rogatu conatus est, renuntiationemque ejus, quæ erat in publicas litteras relata illorum legibus, tolli jufferat: idcirco te ex hoc crimine elapsurum esse arbitrare? Multum te ista fefellit

35 opinio, & quidem multis in locis. Semper

enim existimasti, & maxime in Sicilia, satis cautum tibi ad defensionem fore, si aut referri aliquid in litteras publicas vetuisses, aut, quod relatum esset, tolli coëgisses. Hoc quam nihil sit, tametsi ex multis Siciliae civitatibus priore actione didicisti, tamen etiam in hac ipsa civitate cognosce. Sunt illi quidem dicto audientes, quamdiu adsunt ii, qui imperant. simulac discesserunt, non solum illud perscribunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscribunt, cur non tum in litteras relatum sit. Manent istæ lit 89 teræ Mileti, manent, &, dum erit illa civitas, manebunt. Decem enim naves jussu L. Murenæ populus Milesius ex pecunia vectigali populi Romani fecerat, sicut pro sua quæque parte Asiæ ceteræ civitates. quamobrem unam ex decem, non prædonum repentino adventu, sed legati latrocinio; non vi tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorum, amissam, in litteras publicas retulerunt. Sunt Romæ legati Milesii, homines 90 nobilissimi, ac principes civitatis: qui, tametsi mensem Februarium, & consulum designatorum nomen expectant; tamen hoc tantum facinus non modo negare interrogati, sed ne producti quidem reticere poterunt: dicent,

inquam, & religione adducti, & domesticarum legum metu, quid illo myoparone factum sit. ostendent, C. Verrem in ea classe, quæ contra piratas ædificata sit, piratam ipsum consceleratum fuisse.

36 C. Malleolo, quæstore Cn. Dolabellæ, occiso, duas sibi hereditates venisse arbitratus est: unam quæstoriæ procurationis; nam a Dolabella statim proquæstore jussus est esse: ⁹¹ alteram tutelæ; nam, cum pupilli Malleoli tutor esset, in bona ejus impetum fecit. nam Malleolus in provinciam sic copiose profectus erat, ut domi prorsus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat: argenti optimi cælati grande pondus secum tulerat: (nam ille quoque sodalis istius erat in hoc morbo & cupiditate:) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formosos homines reliquerat. Iste, quod argenti placuit, invasit: quæ mancipia voluit, abduxit: vina, ceteraque, quæ in Asia facillime comparantur, quæ ille reliquerat, asportavit: reliqua vendidit, pecuniam ⁹² egit. Cum eum ad H-S vicies quinquies redigisse constaret; ut Romam rediit, nullam litteram pupillo, nullam matri ejus, nullam

tutoribus reddidit : servos artifices pupilli cum haberet domi, circum pedes autem homines formosos & litteratos; suos esse dicebat, se emisse. Cum sæpius mater & avia pueri postularent, uti, si non redderet pecuniam, nec rationem daret, diceret saltem, quantum pecuniæ Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquando dixit H-S decies. deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit: expensa Chryfogono servo H-S sexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. Quomodo ex decies H-S sexcenta sint facta: quomodo ne eodem modo quadrarint, ut illa de Cn. Carbonis pecunia, reliqua H-S sexcenta facta sint: quomodo Chryfogono expensa lata sint: cur id nomen infimum, in lituraque sit, vos existimabitis. Tamen H-S sexcenta millia⁹³ cum accepta retulisset, H-S quinque millia soluta non sunt. homines, posteaquam reus factus est, alii redditi, alii etiam nunc retinentur; peculia omnium, vicarii que retinentur. Hæc est istius præclara tutela. En,³⁷ cui tuos liberos committas: en memoria mortui sodalis: en metus vivorum existimationis. Cum tibi se tota Asia spoliandam ac vexandam tradidisset: cum tibi exposita esset

omnis ad prædandum Pamphylia: contentus his tam optimis rebus non fuisti? manus a tutela, manus a pupillo, manus a sodalis filio abstinere non potuisti? Jam te non Siculi, non aratores, (ut dicitas,) circumveniunt: non hi, qui decretis, edictisque tuis in te concitati, infestique sunt: Malleolus a me productus est, & mater ejus atque avia; quæ miseræ, flentes, eversum a te puerum
 94 patriis bonis esse dixerunt. Quid exspectas? an dum ab inferis ille Malleolus existat, atque abs te officia tutelæ, sodalitatæ, familiaritatisque flagitet? ipsum putato adesse. Homo avarissime & spurcissime, redde bona sodalis filio: si non, quæ abstulisti; at quæ confessus es. Cur cogis sodalis filium hanc primam in foro vocem cum dolore & querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domum denique totam sodalis mortui, contra te testimonium dicere? cur prudentissimas, lectissimasque feminas in tantum virorum conventum insolitas, invitæque prodire cogis? Recita omnium testimonia. TESTIMONIUM MATRIS ET AVIAE.

38 Proquæstore vero quomode iste commu-
 95 ne Milyadum vexarit, quomodo Lyciam,

Pamphyliam, Pisidiam, Phrygiamque totam frumento imperando, æstimando, hac sua, quam tum primum excogitavit, Siciliensi æstimatione afflixerit, non est necesse demonstrare verbis. Hoc scitote: his nominibus, (quæ res per eum gestæ sunt, cum iste civitatibus frumentum, coria, cilicia, faccos imperaret, neque ea sumeret, pro his rebus pecuniam exigeret,) his nominibus solis, Cn. Dolabellæ H-S ad tricies litem esse æstimatam. Quæ omnia, etiamsi voluntate Dolabellæ fiebant, per istum tamen omnia gerebantur. Consistam in uno nomine. multa enim sunt ex eodem genere. Recita. DE 96

LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. PECVNIAE REDACTAE, QVOD A COMMVNI MILYADVM. Te hæc coëgisse, te æstimasse, tibi pecuniam numeratam esse dico: eademque vi & injuria, cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes provinciæ te, tamquam aliquam calamitosam tempestatem, pestemque pervasisse demonstro. Itaque M. Scaurus, qui 97 Cn. Dolabellam accusavit, istum in sua potestate ac ditione tenuit. Homo adolescens cum istius in inquirendo multa furta ac flagitia cognosceret, fecit perite & callide:

volumen ejus rerum gestarum maximum isti ostendit: ab homine, quæ voluit, in Dolabellam abstulit: istum testem produxit: dixit iste, quæ velle accusatorem putavit. Quo ex genere mihi testium, qui cum isto furati sunt, si uti voluissem, magna copia fuisset: qui ut se periculo litium, conjunctione criminum liberarent, quo ego vellem, descen-
 98 furos pollicebantur. Eorum ego voluntatem omnium repudiavi. Non modo proditori, sed ne perfugæ quidem locus in meis castris cuiquam fuit. Forfitan meliores illi accusatores habendi sunt, qui hæc omnia fecerunt: sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem, maxime laudari volo. Rationes ad ærarium, antequam Dolabella condemnatus est, non audet referre. impetrat a senatu, ut dies sibi prorogaretur, quod tabulas suas ab accusatoribus Dolabellæ obsignatas diceret: proinde quasi exscribendi potestatem non haberet. Solus est hic, qui numquam
 39 rationes ad ærarium referat. Audistis quæstoriam rationem tribus versiculis relatam: legationis non, nisi condemnato & ejecto eo, qui posset reprehendere: nunc denique præturæ, quam ex senatus consulto statim referre debuit, usque ad hoc tempus non

retulit. Quæstorem se in senatu expectare 99
dixit: perinde quasi non, ut quæstor sine
prætorē, posset rationem referre (ut tu,
Hortensii, ut omnes) eodem modo sine quæ-
store prætor. Dixit, idem Dolabellam impe-
trasse. Omen magis patribus conscriptis,
quam causa placuit. probaverunt. Verum
quæstores quoque jam pridem venerunt. cur
non retulisti? illarum rationum ex ea fæce
legationis, quæstorixque tuæ procurationis,
illa sunt nomina, quæ Dolabellæ necessario
sunt æstimata. EX LITIBVS AESTIMA-
TIS DOLABELLAE PR. P. R. PECV-
NIAE REDACTAE. Quod minus Dolabella 100
Verri acceptum retulit, quam Verres illi
expensum tulerit, H-S quingenta triginta
quinque millia; & quod plus fecit Dolabella
Verrem accepisse, quam iste in suis tabulis
habuit, H-S ducenta triginta duo millia;
& quod plus frumenti fecit accepisse istum,
H-S decies & octingenta millia: quod tu,
homo castissimus, aliud in tabulis habebas.
Hinc illæ extraordinariæ pecuniæ, quas nul-
lo duce, tamen aliqua ex particula investi-
gamus, redundarunt: hinc ratio cum Q. &
Cn. Postumiis, Curtiis, multis nominibus;
quorum in tabulis iste habet nullum: hinc

H - S quaterdecies P. Tadio numeratum Athenis, testibus planum faciam: hinc emptā apertissime prætura; nisi forte id etiam dubium est, quomodo iste prætor factus sit.

101 Homo scilicet aut industria, aut opera probata, aut frugalitatis existimatione præclara, aut denique, id quod levissimum est, assiduitate: qui ante quæsturam cum meretricibus, lenonibusque vixisset, quæsturam ita gessisset, quemadmodum cognovistis, Romæ post quæsturam illam nefariam vix triduum constitisset, absens non in oblivione jacuisset, sed in assidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset: is repente, ut Romam venit, gratis prætor factus est? Alia porro pecunia, ne accusaretur, data. Cui sit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse tum inter
 102 omnes recenti negotio facile constabat. Homo stultissime & amentissime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinariæ pecuniæ crimen subterfugere velles; fatis te elapsurum omni suspitione arbitrabare, si, quibus pecuniam credebas, iis expensum non ferres, neque in tuas tabulas ullum nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtii referrent? Quid proderat tibi, te expensum

illis non tulisse? An tuis solis tabulis te causam dicturum existimasti?

Verum ad illam jam veniamus præclaram præturam, criminaque ea, quæ notiora sunt his, qui adsunt, quam nobis, qui meditati ad dicendum, paratique venimus: in quibus non dubito, quin offensionem negligentiae vitare atque effugere non possim. Multi enim ita dicent; *De illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam injuriam non attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta est, quibus ego in rebus interfui.* His omnibus, qui istius injurias norunt, hoc est, populo Romano universo, me vehementer excusatum volo, non negligentia mea fore, ut multa præteream, sed quod alia testibus integra reservari velim, multa autem propter rationem brevitatis ac temporis prætermittenda existimem. Fatebor etiam illud invitus, me prorsus, cum iste punctum temporis nullum vacuum peccato præterire passus sit, omnia, quæ ab isto commissa sunt, non potuisse cognoscere. Quapropter ita me de præturæ criminibus auditote, ut ex utroque genere, & juris dicundi, & factorum tectorum exigendorum, ea postuletis, quæ maxime digna sint eo reo, cui parvum ac mediocre objici

104 nihil oporteat. Nam ut prætor factus est, qui auspicato a Chelidone surrexisset, sortem nactus est urbanæ provinciæ, magis ex sua & Chelidonis, quam ex populi Romani voluntate. qui principio, qualis in edicto con-

41 stituendo fuerit, cognoscite. P. Annius Afellus mortuus est, C. Sacerdote prætore. Is cum haberet unicam filiam, neque census esset; quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis heredem institueret. Heres erat filia. Faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, voluntas patris, edicta prætorum, consuetudo juris ejus, quod erat tum, cum Afellus est

105 mortuus. Iste, prætor designatus (utrum admonitus, an tentatus, an, qua est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine indice, pervenerit ad hanc improbitatem, nescio: vos tantum hominis audaciam, amentiamque cognoscite) appellat heredem L. Annum, qui erat institutus secundum filiam; (non enim mihi persuadetur, istum ab illo prius appellatum:) dicit, se posse ei condonare edicto hereditatem: docet hominem, quid possit fieri. Illi bona res, huic vendibilis videbatur. Iste, tametsi singulari est audacia, tamen ad pupillæ matrem submittebat.

malebat

malebat pecuniam accipere, ne quid novi ediceret, quam ut hoc edictum tam improbum & inhumanum interponeret. Tutores, 106 pecuniam prætori si pupillæ nomine dedissent, grandem præsertim, quemadmodum in rationem inducerent, quemadmodum sine periculo suo dare possent, non videbant: simul & istum fore tam improbum non arbitrabantur. sæpe appellati, pernegaverunt. Iste ad arbitrium ejus, cui condonarat hereditatem, ereptam liberis, quam æquum edictum scripserit, quæso, cognoscite. CVM INTELLIGAM, LEGEM VOCONIAM... Quis unquam crederet, Verrem mulierum adversarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium scriptum videretur? Cupiditati hominum ait se obviam ire. Quis potius, non modo his temporibus, sed etiam apud majores nostros? quis tam remotus fuit a cupiditate? Dic, quæso, cetera. delectat enim me hominis gravitas, scientia juris, auctoritas. QVI AB A. POSTVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS, POSTVE EA FECIT, FECERIT. Fecit, fecerit? Quis 107 unquam edixit isto modo? quis unquam ejus rei fraudem aut periculum proposuit

edicto, quæ neque post edictum, neque ante
 42 edictum provideri potuit? Jure, legibus,
 auctoritate omnium, qui consulebantur, te-
 stamentum P. Annius fecerat, non impro-
 bum, non inofficiosum, non inhumanum.
 quodsi ita fecisset; tamen post illius mortem
 nihil de testamento illius novi juris constitui
 oporteret. Voconia lex te videlicet delecta-
 bat? imitatus esses ipsum illum C. Voco-
 nium, qui lege sua hereditatem ademit nulli
 neque virgini, neque mulieri: sanxit in po-
 sterum, qui post eos censores census esset,
 ne quis heredem virginem, neve mulierem
 108 faceret. In lege Voconia non est, *FECIT*,
FECERIT: neque in ulla præteritum tempus
 reprehenditur, nisi ejus rei, quæ sua sponte
 scelerata ac nefaria est, ut, etiamsi lex non
 esset, magnopere vitanda fuerit. Atque in
 his rebus multa videmus ita sancta esse legi-
 bus, ut ante facta in judicium non vocentur.
 Cornelia testamentaria, nummaria, ceteræ
 complures: in quibus non jus aliquod no-
 vum populo constituitur, sed sancitur, ut,
 quod semper malum facinus fuerit, ejus
 quæstio ad populum pertineat, ex certo tem-
 109 pore. De jure vero civili si quis novi quid
 instituit, is omnia, quæ ante acta sunt, rata

esse patitur. Cedo mihi leges Atinias, Furias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes præterea de jure civili; hoc reperiēs, in omnibus statui jus, quo post eam legem populus utatur. Qui plurimum tribuunt edicto, prætoris edictum legem annuam dicunt esse. Tu edicto plus complecteris, quam lege. Si finem edicto prætoris afferunt Kalendæ Januarii; cur non initium quoque edicti nascitur a Kalendis Januarii? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo prætor alius futurus est: in illum, quo alius prætor fuit, regredietur? Ac si hoc juris, non unius causa hominis edixisses, cautius composuisses. Scribis, SI QVIS HEREDEM FECIT, FECERIT. Quid si plus legarit, quam ad heredem, heredesve perveniat, quod per legem Voconiam ei, qui census non fit, licet: cur hoc, cum in eodem genere fit, non caves? quia non generis, sed hominis causam verbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio esse commotum. Atque hoc si in posterum edixisses, minus esset nefarium; tamen esset improbum: sed tum vituperari posset, in dubium venire non posset. nemo enim committeret. nunc est ejusmodi edictum, ut quivis intelligat, non populo esse

scriptum, sed P. Annii secundis heredibus.

III Itaque cum a te caput illud tam multis verbis, mercenario procemio, esset ornatum: ecquis est inventus postea prætor, qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit; sed ne metuit quidem quisquam, ne quis ediceret. Nam post te prætorem multi testamenta eodem modo fecerunt: in his nuper **Annia**. Ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa mulier, quod censa non erat, testamento fecit heredem filiam. Itaque hoc magnum iudicium hominum de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponte instituisse, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui [istius institutum] sequi vellet. Solus enim tu inventus es, cui non satis fuerit corrigere voluntates vivorum, nisi **XII** etiam rescinderes mortuorum. Tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: voluisti, ex improvise si quæ res natæ essent, ex urbano edicto decernere. quam postea tu tibi defensionem relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute ipse edicto provinciali repudiabas. **44** Atque ego non dubito, quin, ut mihi, cui filia maxime cordi est, sic unicuique vestrum, qui simili sensu, atque indulgentia filiarum commovemini, res

hæc acerba videatur atque indigna. Quid enim natura nobis jucundius, quid carius esse voluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiaque consumatur? Homo importunissime, cur tantam in- 113
 injuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri ejus atque ossibus inuffisti, ut liberis ejus bona patria, voluntate patris, jure, legibus tradita, eriperes, &, cui tibi esset commodum, condonares? Quibuscum vivi bona nostra partimur, iis prætor adimere, nobis mortuis, bona, fortunasque poterit? **NEC PETITIONEM, inquit, NEC POSSESSIONEM DABO.** Eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiam ingenuitatis? Miramur, ad arma contra istum hominem Lampfacenos isse? miramur istum de provincia decedentem clam Syracusis profugisse? Nos si alienam vicem pro nostra injuria doleremus, vestigium istius in foro non esset relictum. Pater dat filiæ: prohibes. 114
 leges finunt: tamen te interponis. de suis bonis ita dat, ut ab jure non abeat. Quid habes, quod reprehendas? nihil, opinor. At ego concedo: prohibe, si potes: si habes qui te audiat: si potest tibi dicto audiens

esse quisquam. Eripias tu voluntatem mortuis, bona vivis, jus omnibus? Hoc populus Romanus non manu vindicasset, nisi te huic tempori atque huic iudicio reservasset? Posteaquam jus prætorium constitutum est, semper hoc jure usi sumus: si tabulæ testamenti non proferrentur, tum, uti proximum quemque potissimum heredem esse oporteret, ita secundum eum possessio daretur. Quare hoc sit æquissimum, facile est docere: sed in re tam usitata, satis est ostendere, omnes antea jus ita dixisse, & hoc vetus edictum translaticiumque esse.

45
115 Cognoscite aliud hominis in re vetere edictum novum: & simul, dum est unde jus civile discatur, adolescentes ei in disciplinam tradite. mirum est hominis ingenium, mira prudentia. Minucius quidam mortuus est ante istum prætorem. ejus testamentum erat nullum. lege hereditas ad gentem Minuciam veniebat. Si habuisset iste edictum, quod ante istum & postea omnes habuerunt, possessio Minuciæ genti esset data. Si quis testamento se heredem esse arbitraretur, quod tum non exstaret, lege ageret in hereditatem: aut, pro præde litis vindiciarum cum satis accepisset, sponsonem faceret: ita de

hereditate certaret. Hoc, opinor, jure & majores nostri, & nos semper usi sumus. Videte, ut hoc iste correxerit. Componit 116 edictum iis verbis, ut quivis intelligere possit, unius hominis causa conscriptum esse. tantum quod hominem non nominat: causam quidem totam perscribit: jus, consuetudinem, æquitatem, edicta omnium negligit.

EX EDICTO VRBANO. SI DE HEREDITATE AMBIGITVR: SI POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET.

Quid id ad prætorem, uter possessor sit? nonne id quæri oportet, utrum possessorem esse oporteat? Ergo quia possessor est, non moves possessione? si possessor non esset, non dares. nusquam enim scribis, neque tu aliud quicquam edicto amplecteris, nisi eam causam, pro qua pecuniam acceperas. Jam hoc ridiculum est. SI DE HEREDITATE 117

AMBIGETVR, ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MULTIS SIGNIS, QVAM E LEGE OPORTET, AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HEREDITATEM DABO.

Hoc translaticium est: sequi illud oportet, SI TABVLAE TESTAMENTI NON

PROFERENTVR. Quid ait? se ei daturum, qui se dicat heredem esse. Quid ergo interest, proferantur, nec ne? si protulerit: uno signo ut fit minus, quam ex lege oportet, non des possessionem: si omnino tabulas non proferet, dabis. Quid nunc dicam? neminem umquam postea alium edixisse? valde fit mirum, neminem fuisse, qui istius se similem dici vellet. Ipse in Siciliensi edicto hoc non habet; exegerat enim jam heredem: item ut illo edicto, de quo ante dixi, in Sicilia de hereditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ, præter istum. EX EDICTO SICILIENSI.

SI DE HEREDITATE AMBIGITVR.

46 At, per deos immortales, quid est, quod de
 118 hoc dici possit? Iterum enim jam quæro abs te, sicut modo in illo capite Anniano de mulierum hereditatibus, nunc in hoc de hereditatum possessionibus: cur ea capita in edictum provinciale transferre nolueris? Utrum digniores homines existimasti eos, qui habitabant in provincia, quam nos, qui æquo jure uteremur? an aliud Romæ æquum est, aliud in Sicilia? Non enim hoc potest hoc loco dici, multa esse in provinciis aliter edicenda: non de hereditatum quidem

possessionibus, non de mulierum hereditati-
 bus. Nam utroque genere video non modo
 ceteros, sed te ipsum totidem verbis edi-
 xisse, quot verbis edici Romæ solet. Quæ
 Romæ magna cum infamia, pretio accepto,
 edixeras, ea sola te, ne gratis in provincia
 male audires, ex edicto Siciliensi sustulisse
 video. Et, cum edictum totum eorum arbi- 119
 tratu, quamdiu fuit designatus, componeret,
 qui ab isto jus ad utilitatem suam nundina-
 rentur: tum vero in magistratu contra illud
 edictum suum sine ulla religione decernebat.
 Itaque L. Piso multos codices implevit ea-
 rum rerum, in quibus ita intercessit, quod
 iste aliter, atque ut edixerat, decrevisset.
 quod vos oblitos esse non arbitror, quæ mul-
 tudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto præ-
 tore solitus sit convenire: quem iste colle-
 gam nisi habuisset, lapidibus coopertus esset
 in foro. Sed eo leviores istius injuriæ vide-
 bantur, quod erat in æquitate, prudentia-
 que Pisonis paratissimum perfugium; quo
 sine labore, sine molestia, sine impensa,
 etiam sine patrono homines uterentur. Nam, 120
 quæso, redite in memoriam, iudices, quæ
 libido istius in jure dicundo fuerit, quæ va-
 rietas decretorum, quæ nundinatio, quam

inanes domus eorum omnium, qui de jure civili consuli solent, quam plena atque referta Chelidonis: a qua muliere cum erat ad eum ventum, & in aurem ejus infusurratum, alias revocabat eos, inter quos jam decreverat, decretumque mutabat, alias inter alios contrarium sine ulla religione decernebat, ¹²¹ ac proximis paulo ante decreverat. Hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inveiebantur ex dolore. quorum alii, ut audistis, negabant mirandum esse, jus tam nequam esse Verrinum. alii etiam frigidiores erant: sed, quia stomachabantur, ridiculi videbantur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset. Quæ ego non commemorarem (neque enim perfacete dicta, neque porro hac severitate digna sunt) nisi vos illud vellem recordari, istius nequitiam & iniquitatem tum in ore vulgi, atque in communibus proverbiiis esse versatam.

⁴⁷
¹²² In plebem vero Romanam utrum superbiam prius memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas gravior est atque atrocior. Oblitosne igitur hos putatis esse, quemadmodum fit iste solitus virgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam tribunus

plebis in concione egit, cum eum, quem virgis iste ceciderat, in prospectum populi Romani produxit. cujus rei cognoscendæ faciã vobis suo tempore potestatem. Super- 123
bia vero qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuissimum quemque contemserit, despexerit, liberum esse numquam duxerit? P. Trebonius viros bonos & honestos complures fecit heredes: in his fecit suum libertum. Is A. Trebonium fratrem habuerat proscriptum. ei cum cautum vellet, scripsit, ut heredes jurarent, se curaturos, ut ex sua cujusque parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum pros- 124
criptum perveniret. Libertus jurat: ceteri heredes adeunt ad Verrem: docent, non oportere se jurare: facturos esse, quod contra legem Corneliam esset, quæ proscriptum juvari vetaret. Impetrant, ut ne jurent: dat his possessionem. Id ego non reprehendo. etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti, de fraternis bonis quidquam dari; at ille libertus, nisi ex testamento patroni jurasset, scelus se facturum arbitrabatur. Itaque ei Verres possessionem hereditatis ne- 124
gat se daturum, ne posset patronum suum proscriptum juvare: simul ut esset poena,

quod alterius patroni testamento obtemperasset. Das possessionem ei, qui non iuravit. concedo: prætorium est. Adimis tu ei, qui iuravit. quo exemplo? Proscriptum iuvat. Lex est: pœna est. Quid ad eum, qui iudicat? Utrum reprehendis, quod patronum iuvabat eum, qui tum in miseris erat; an, quod alterius patroni mortui voluntatem conservabat, a quo summum beneficium acceperat? Utrum horum reprehendis? Et hoc tum de sella vir optimus dixit, *Equiti Romano, tam locupleti, libertinus sit homo heres?* O modestum ordinem, quod illinc virtus surrexit! Possum sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam non dicam intercessisse, ipsa decretorum novitas, iniquitasque declarat. Verum, ut ex uno de ceteris conjecturam facere possitis: id quod

48 priore actione cognostis, audite. C. Sulpicius Olympus fuit. Is mortuus est C. Sacerdote prætore, nescio an ante, quam Verres præturam petere cœperit. Fecit heredem M. Octavium Ligurem. Ligur hereditatem adiit: possedit Sacerdote prætore, sine ulla controversia. Posteaquam Verres magistratum iniit; ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpicii patroni filia

sextam partem hereditatis ab Ligure petere
 cœpit. Ligur non aderat. L. frater ejus cau-
 sam agebat: aderant amici, propinqui. Di-
 cebat iste, nisi cum muliere decideretur, in
 possessionem se ire jussurum. L. Gellius cau-
 sam Liguris defendebat: docebat, edictum
 ejus non oportere ad hereditates valere, quæ
 ante eum prætorem venissent. si hoc tum
 fuisset edictum, fortasse Ligurem heredita-
 tem aditurum non fuisse. Aequa postulatio,
 summa hominum auctoritas pretio superaba-
 tur. Venit Romam Ligur: non dubitabat, 126
 quin, si ipse Verrem convenisset, æquitate
 causæ & auctoritate sua commovere homi-
 nem posset. domum ad eum venit: rem de-
 monstrat: quam pridem sibi hereditas venis-
 set, docet. quod facile in causa æquissima
 homini ingenioso fuit: multa, quæ quemvis
 movere possent, dixit. ad extremum petere
 cœpit, ne usque eo suam auctoritatem de-
 spiceret, gratiamque contemneret, ut se tan-
 ta injuria afficeret. Homo Ligurem accusare
 cœpit, qui in re adventicia atque hereditaria
 tam diligens, tam attentus esset: debere
 eum ajebat suam quoque rationem ducere;
 multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos
 circa se haberet. Non possum illa planius

commemorare, quam ipsum Ligurem pro te-
 127 stimonio dicere audistis. Quid enim, Ver-
 res? utrum ne his quidem testibus credere-
 tur? an hæc ad rem non pertinent? non
 M. Octavio? non L. Liguri? Quis nobis cre-
 det? cui nos? quid est, Verres, quod pla-
 num fieri testibus possit, si hoc non fit? an
 id, quod dicunt, leve est? nihil levius, quam
 prætorem urbis hoc juris in suo magistratu
 constituere, omnibus iis, quibus hereditas
 venerit, coheredem prætorem esse oportere.
 An vero dubitamus, quo ore iste ceteros ho-
 mines inferiore loco, auctoritate, ordine,
 quo ore homines rusticanos ex municipiis,
 quo denique ore, quos numquam liberos pu-
 tavit, libertinos homines, solitus sit appel-
 lare, qui ob jus dicendum M. Octavium Li-
 gurem, hominem^a ornatissimum loco, ordine,
 nomine, virtute, ingenio, copiis, poscere pe-
 cuniam non dubitarit?

49 In fartis tectis vero quemadmodum sese
 gesserit, quid ego dicam? dixerunt, qui sen-
 serunt. sunt alii, qui dicant: notæ res ac
 manifestæ, prolatae sunt, & proferuntur.
 128 Dixit C. Fannius, eques Romanus, frater
 germanus Q. Titinii, iudicis tui, tibi se pecu-
 niam dedisse. Recita testimonium C. Fannii.

FANNII TESTIMONIUM. Nolite C. Fannio
dicenti credere: noli, inquam, tu, Q. Titini,
C. Fannio, fratri tuo, credere. dicit enim rem
incredibilem: C. Verrem infimulat avaritiæ &
audaciæ: quæ vitia videntur in quemvis po-
tius, quam in istum convenire. Dixit Q. Ta-
dii, homo familiarissimus patris istius, non
alienus a matris ejus genere & nomine: tabulas
protulit, quibus pecuniam se dedisse ostendit.
Recita nomina Q. Tadii. NOMINA Q. TADII.
Recita testimonium Q. Tadii. TESTIMONIUM
Q. TADII. Ne tabulis quidem Q. Tadii, nec
testimonio credetur? Quid igitur in judiciis se-
quemur? quid est aliud, omnibus omnia pec-
cata & maleficia concedere, nisi hoc, hominum
honestissimorum testimoniis, & virorum bono-
rum tabulis non credere? Nam quid ego de ¹²⁹
quotidiano sermone, querimoniaque populi
Romani loquar? de istius impudentissimo
furto, seu potius novo ac singulari latroci-
nio? ausum esse in æde Castoris, celeberrimo,
clarissimoque monumento, quod tem-
plum in oculis quotidianoque adspectu po-
puli Romani est positum, quo sæpenumero
senatus convocatur, quo maximarum rerum
frequentissimæ quotidie advocationses fiunt:
in eo loco, in sermone hominum, audaciæ

suæ monumentum æternum relinquere ?
 50 Aedem Castoris, iudices, P. Junius habuit
 130 tuendam, L. Sulla, Q. Metello, consulibus.
 Is mortuus est: reliquit pupillum parvum
 filium. Cum L. Octavius, C. Aurelius, con-
 sules, ædes sacras locavissent, neque potuis-
 sent omnia facta tecta exigere, neque ii præ-
 tores, quibus erat negotium datum, C. Sa-
 cerdos & M. Cæsius: factum est senatuscon-
 sultum, quibus de factis tectis cognitum &
 iudicatum non esset, uti C. Verres, P. Cæ-
 lius, prætores, cognoscerent & iudicarent.
 Qua potestate iste permissa, ut ex C. Fannio
 & ex Q. Tadio cognovistis; verumtamen cum
 esset omnibus in rebus apertissime impuden-
 tissimeque prædatus, hoc voluit clarissimum
 relinquere indicium latrociniorum suorum;
 de quo non audire aliquando, sed videre quo-
 131 tidie possemus. Quæsit, quis ædem Casto-
 ris factam tectam deberet tradere. Junium
 ipsum mortuum esse sciebat: scire volebat,
 ad quem illa res pertineret. Audit pupillum
 esse filium. Homo, qui semper ita palam di-
 ctitasset, pupillos & pupillas certissimam præ-
 dam esse prætoribus, optatum negotium sibi
 in finem delatum esse dicebat. Monumentum
 illa amplitudine, illo opere, quamvis factum
 tectum,

tectum, integrumque esset, tamen aliquid se
 inventurum, in quo moliri, prædarique pos-
 set, arbitrabatur. L. Rabonio ædem Castoris ¹³²
 tradi oportebat. is casu, pupilli Junii tutor
 erat, testamento patris. cum eo sine ullo in-
 tertrimento convenerat jam, quemadmodum
 traderetur. Iste ad se Rabonium vocat: quæ-
 rit, ecquid sit, quod a pupillo traditum non
 sit, quod exigi debeat. Cum ille, id quod
 erat, diceret, facilem pupillo traditionem
 esse: signa & dona comparere omnia: ipsum
 templum omni opere esse integrum: indignum
 isti videri cœpit, ex tanta æde, tantoque
 opere, se non opimum præda, præsertim a
 pupillo, discedere. Venit ipse in ædem Ca- ⁵¹
 storis: considerat templum: videt undique ¹³³
 tectum pulcherrime laqueatum, præterea
 cetera nova atque integra. Versat se: quærit,
 quid agat. Dicit ei quidam ex illis canibus,
 quos iste Liguri dixerat esse circa se multos:
 Tu, Verres, hic quod moliare, nihil habes:
 nisi forte vis ad perpendiculum columnas exi-
 gere. Homo omnium rerum imperitus, quæ-
 rit, quid sit, ad perpendiculum. Dicunt ei,
 fere nullam esse columnam, quæ ad perpen-
 diculum esse possit. Nam mehercule, inquit,
 sic agamus: columnæ ad perpendiculum

134 exigantur. Rabonius, qui legem noſſet, qua
 in lege numerus tantum columnarum tradi-
 tur, perpendiculi mentio fit nulla, & qui
 non putaret ſibi expedire, ita accipere, ne
 eodem modo reddendum eſſet: negat, id ſibi
 deberi: negat oportere exigi. Iſte Rabonium
 quieſcere jubet, & ſimul ei nonnullam ſpem ſo-
 cietatis oſtendit. hominem modeſtum, & mini-
 me pertinacem, facile coërcet: columnas ita
 135 ſe exacturum eſſe confirmat. Nova res atque
 improvifa pupilli calamitas nuntiatur ſtatim
 C. Muſtio, vitrico pupilli, qui nuper eſt mor-
 tuus, M. Junio, patruo, P. Potitio tutori,
 homini frugaliffimo. Hi rem ad virum pri-
 marium, ſummo officio ac virtute præditum,
 M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, defe-
 runt. Venit ad Verrem M. Marcellus: petit
 ab eo, pro ſua fide ac diligentia, pluribus
 verbis, ne per ſummam injuriam pupillum
 Junium fortunis patriis conetur evertere. Iſte,
 qui jam ſpe & opinione prædam illam devo-
 raſſet, neque ulla æquitate orationis, neque
 auctoritate M. Marcelli, commotus eſt. Ita-
 que, quemadmodum oſtendiſſet, ſe id exactu-
 136 rum eſſe, reſpondit. Cum ſibi omnes ad iſtum
 allegationes difficiles, omnes aditus arduos,
 ac potius intercluſos viderent, apud quem

non jus, non æquitas, non misericordia, non propinqui oratio, non amici voluntas, non cujusquam auctoritas, pro pretio, non gratia valeret: statuunt, id sibi optimum esse factu, quod cuivis venisset in mentem, petere auxilium a Chelidone, quæ isto prætore non modo in jure civili, privatorumque omnium controversiis, populo Romano præfuit, verum etiam in his fartis tectis dominata est. Venit ad Chelidonem C. Mustius, eques Romanus, publicanus, homo cum primis honestus: venit M. Junius, patruus pueri, frugalissimus homo & castissimus: venit homo summo honore, pudore & summo officio spectatissimus ordinis sui, P. Potitius tutor. O multis acerbam, o miseram, atque indignam præturam tuam! Ut mittam cetera, quo tandem pudore tales viros, quo dolore, meretricis domum venisse arbitramini? qui nulla conditione istam turpitudinem subissent, nisi officii, necessitudinisque ratio coëgisset. Veniunt, ut dico, ad Chelidonem. Domus erat plena: nova jura, nova decreta, nova judicia petebantur. *Mihi det possessionem: mihi ne adimat: in me judicium ne det: mihi bona addicat.* alii nummos numerabant: alii tabulas obfignabant. domus erat non meretricio

138 conventu, sed prætoria turba referta. Simul-
 ac potestas primum data est, adeunt hi, quos
 dixi. loquitur Mustius: rem demonstrat: pe-
 tit auxilium: pecuniam pollicetur. Respon-
 dit illa, ut meretrix, non inhumane: liben-
 ter, ait, se esse facturam, & se cum isto di-
 ligenter fermocinaturam: reverti jubet. tum
 discedunt. postridie revertuntur. negat illa
 posse hominem exorari: permagnam eum di-
 53 cere ex illa re pecuniam confici posse. Ve-
 reor, ne quis forte de populo, qui priori
 actione non affuit, hæc, quia propter in-
 signem turpitudinem sunt incredibilia, fingi
 a me arbitretur. ea vos antea, iudices, cogno-
 139 viftis. Dixit juratus P. Potitius, tutor pupilli
 Junii: dixit M. Junius, tutor & patruus:
 Mustius dixisset, si viveret: sed pro Mustio,
 recenti re de Mustio auditum dixit L. Domi-
 tius: qui cum sciret, me ex Mustio vivo au-
 disse, quod eo sum usus plurimum, (etenim
 id iudicium, quod prope omnium fortunarum
 suarum C. Mustius habuit, me uno defendente
 vicit,) cum hoc, ut dico, sciret L. Domi-
 tius, me scire, ad eum res omnes Mustium
 solitum esse deferre; tamen de Chelidone re-
 ticuit, quoad potuit: alio responsionem suam
 deriyavit. Tantus in adolescente clarissimo

ac principe juventutis pudor fuit, ut aliquan-
 diu, cum a me premeretur, omnia potius
 responderet, quam Chelidonem nominaret.
 Primo necessarios istius ad eum allegatos esse
 dicebat: deinde aliquando coactus Chelido-
 nem nominavit. Non te pudet, Verres, ejus 140
 mulieris arbitrato gessisse præturam, quam
 L. Domitius ab se nominari, vix sibi hone-
 stum esse arbitrabatur? Rejēcti a Chelidone 54
 capiunt consilium necessarium, ut suscipiant
 ipsi negotium. cum Rabonio tutore, quod
 erat vix H-S quadraginta millium, transigunt
 H-S ducentis millibus. Refert ad istum rem
 Rabonius: ut sibi videbatur, satis grandem
 pecuniam, & satis impudentem esse: iste,
 qui aliquanto plus cogitasset, male accipit
 verbis Rabonium: negat eum sibi illa deci-
 sione satisfacere posse. ne multa, locaturum
 se esse confirmat. Tutores hæc nesciunt: 141
 quod actum erat cum Rabonio, putant id esse
 certissimum: nullam majorem pupillo me-
 tuunt calamitatem. Iste vero non procrastina-
 nat: locare incipit, non proscrip̄ta neque
 edicta die, alienissimo tempore, ludis ipsis
 Romanis, foro ornato. Itaque renuntiat Ra-
 bonius illam decisionem tutoribus. Accur-
 runt tamen ad tempus tutores: digitum tollit

Junius patruus, isti color immutatus est; vultus, oratio, mens denique excidit. Quid ageret, cœpit cogitare. si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancipe, quem ipse apposuisset, sibi nullam prædam esse. Itaque excogitat. quid? nihil ingeniose: nihil, quod quisquam possit dicere, improbe, verum callide: nihil ab isto tectum, nihil veteratorum expectaveritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, 142 amentia, audacia. Si pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur, quod est igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. Ubi illa consuetudo in [bonis,] prædibus, prædiisque vendendis, omnium consulum, censorum, prætorum, quæstorum denique, ut optima conditione sit is, cuja res sit, cujus periculum? Excludit eum solum, cui prope dicam soli potestatem factam esse oportebat. Quid enim quisquam ad meam pecuniam, me invito, adspirat? quid accedit? Locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur: ego me refecturum esse dico: probatio futura est tua, qui locas: prædibus & prædiis populo cautum est: &, si non putas cautum, scilicet tu prætor in mea bona, quos voles, immittes? me ad meas fortunas

defendendas accedere non fines? Operæ præ- 55
 tium est, ipsam legem cognoscere. Dicetis, ¹⁴³
 eundem conscripsisse, qui illud edictum de
 hereditate: LEX OPERE FACIENDO
 QVAE PUPILLI JUNII. Dic, dic, quæ-
 so, clarius. C. VERRES PR. VRBIS AD-
 DIDIT. Corriguntur leges censoriæ. Quid
 enim? Video in multis veteribus legibus:
 CN. DOMITIUS, L. METELLUS, L.
 CASSIUS, CN. SERVILIUS CENSORES
 ADDIDERUNT. vult aliquid ejusmodi C.
 Verres. Dic. quid addidit? QVI DE L.
 MARCIO, M. PERPERNA CENSORI-
 BUS REDEMERIT, EVM SOCIVM NE
 ADMITTITO: NEVE EI PARTEM
 DATO, NEVE EI REDIMITO. Quid
 ita? ne vitiosum opus fieret? at erat pro-
 batio tua. ne parum locuples esset? at erat,
 & esset amplius, si velles, populo cautum
 prædibus & prædiis. Hic te si res ipsa, si in- ¹⁴⁴
 dignitas injuriæ tuæ non commovebat; si
 pupilli calamitas, propinquorum lacrymæ,
 D. Bruti, cujus prædia subierunt periculum,
 M. Marcelli tutoris auctoritas apud te pon-
 deris nihil habebat: ne illud quidem animad-
 vertebas, ejusmodi fore hoc peccatum tuum,
 quod tu neque negare posses (in tabulas

enim retulisti) nec cum defensione aliqua
 confiteri ? Addicitur id opus H - S **I D L X**
 millibus ; cum tutores H - S **L X X X** millibus
 id opus ad illius hominis iniquissimi arbi-
 145 trium se effecturos esse clamarent. Etenim
 quid erat operis ? id , quod vos vidistis.
 omnes illæ columnæ , quas dealbatas videtis ,
 machina apposita , nulla impensa dejectæ ,
 eisdemque lapidibus repositæ sunt. hoc tu
 H - S **I D L X** millibus locavisti. Atqui in illis
 columnis dico esse , quæ a tuo redemptore
 commotæ non sint : dico esse , ex qua tan-
 tum tectorium vetus delitum fit , & novum
 inductum. Quodsi tanta pecunia columnas
 dealbari putassem , certe numquam ædilita-
 146 tem petivissem. At , ut videatur tamen res
 56 agi , & non eripi pupillo : **S I Q V I D O P E -**
R I S C A V S A R E S C I D E R I S , R E F I C I T O .
 Quid erat , quod rescinderet , cum suo quem-
 que loco lapidem reponeret ? **Q V I R E D E -**
M E R I T , S A T I S D E T D A M N I I N F E C T I
E I , Q V I A V E T E R E R E D E M P T O R E
A C C E P E R I T . Deridet , cum sibi ipsum
 jubet fatisdare Rabonium. **P E C V N I A**
P R A E S E N S S O L V A T V R . Quibus de bo-
 nis ? ejus , qui , quod tu H - S **I D L X** milli-
 bus locasti , H - S **L X X X** millibus effecturum

se esse clamavit. Quibus de bonis? pupilli, cujus ætatem & solitudinem, etiamsi tutores non essent, defendere prætor debuit. Tutoribus defendentibus, non modo patrias ejus fortunas, sed etiam bona tutorum ademisti.

HOC OPVS BONVM SVO CUIQVE FACITO. Lapis aliquis cædendus, & ap- 147
portandus fuit machina sua? nam illo non faxum, non materies advecta est: tantum operis in ista locatione fuit, quantum paucæ operæ fabrorum mercedis tulerunt, & manus pretium machinæ. Utrum existimatis minus operis esse, unam columnam efficere ab integro novam nullo lapide redivivo, an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo majus sit novam facere. Ostendam, in ædibus privatis, longa, difficilique vectura, columnas singulas ad impluvium, H-S quadragenis millibus, non minus magnas, locatas. Sed ineptum est de tam perspicua 148
istius impudentia pluribus verbis disputare, præsertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem atque existimationem contemserit, qui etiam ad extremum adscripserit, REDIVIVA SIBI HABETO. quasi quidquam redivivi ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex redivivis constitueretur. At enim

si pupillo redimi non licebat, non necesse erat
 rem ad ipsum pervenire: poterat aliquis ad
 id negotium de populo accedere. Omnes ex-
 clasi sunt non minus aperte, quam pupillus.
 diem præstituit operi faciundo, Kalendas De-
 cembres. locat circiter Idus Septembres, an-
 149 gustiis temporis excluduntur omnes. Quid
 57 ergo? Rabonius istam diem quomodo asse-
 quitur? Nemo Rabonio molestus est, neque
 Kalendis Decembribus, neque Nonis, neque
 Idibus. denique aliquanto in provinciam iste
 proficiscitur prius, quam opus effectum est.
 Posteaquam reus factus est, primo negabat
 opus in acceptum referre posse. cum instaret
 Rabonius, in me causam conferebat, quod
 tum codicem obsignassem. Petit a me Rabo-
 nius, & amicos allegat: facile impetrat. iste,
 quid ageret, nesciebat. Si in acceptum non
 retulisset, putabat se aliquid defensionis ha-
 biturum. Rabonium porro intelligebat rem
 totam esse patefacturum. tametsi, quid pote-
 rat esse apertius, quam nunc est, ut uno mi-
 nus teste haberet Rabonio? Opus in acceptum
 retulit quadriennio post, quam diem operi
 150 dixerat. Hac conditione, si quis de populo
 redemptor accessisset, non esset usus. cum
 die ceteros redemptores exclusisset, tum in

ejus arbitrium ac potestatem venire nolebant, qui sibi ereptam prædam arbitraretur. Nam quid argumentamur, quo ista pecunia pervenerit? fecit ipse indicium. Primum cum vehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de sua pecunia H-S DLX millia numeravit; quod jam iste ferre non poterat, opere addicto, prædibus acceptis, de H-S I DLX millibus, remisit D. Bruto H-S CX millia. Hoc si aliena res esset, certe facere non potuisset. Deinde nummi numerati sunt Cornificio, quem scribam suum fuisse negare non potest. Postremo ipsius Rabonii tabulæ prædam illam istius fuisse clamant. Recita. NO-⁵⁸
 MINA RABONII. Hic etiam prioræ actio-¹⁵¹
 ne Q. Hortensius pupillum Junium venisse prætextatum in vestrum conspectum, & stetit cum patruo testimonium dicente, questus est: & me populariter agere, atque invidiam commovere, quod puerum producerem, clamitavit. Quid erat, Hortensi, tandem in illo puero popolare? quid invidiosum? Gracchi, credo, aut Saturnini, aut alicujus hominis ejusmodi produxeram filium, ut nomine ipso, & memoria patris, animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Junii erat, hominis de plebe Romana,

filius: quem pater moriens tum tutoribus & propinquis, tum legibus, tum æquitati magistratum, tum judiciis vestris commendan-
152 dum putavit. Hic istius scelerata locatione, nefarioque latrocinio, bonis patriis, fortunisque omnibus spoliatus, venit in iudicium: si nihil aliud, saltem, ut eum, cujus opera ipse multos annos est in sordibus, paulo tamen obsoletius vestitum videret. Itaque tibi, Hortensi, non illius ætas, sed causa: non vestitus, sed fortuna, popularis videbatur. neque te tam commovebat, quod ille cum toga prætexta, quam quod sine bulla venerat. vestitus enim neminem commovebat is, quem illi mos, & jus ingenuitatis dabat. quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium atque insigne fortunæ, hoc ab isto prædone ereptum esse, graviter & acerbe homines ferebant.
153 Neque erant hæ lacrymæ populares magis, quam nostræ, quam tuæ, Q. Hortensi, quam horum, qui sententiam laturi sunt: ideo, quod communis est causa, commune periculum: communi præsidio talis improbitas, tamquam aliquod incendium, restinguenda est. habemus enim liberos parvos. incertum est, quam longa nostrum cujusque vita futura sit. consulere vivi ac

prospicere debemus, ut illorum solitudo & pueritia quam firmissimo præsidio munita sit. Quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratum? Mater, credo. Scilicet magno præsidio fuit Annæ pupillæ mater, femina primaria: minus, illa deos, hominesque implorante, iste infanti pupillæ fortunas patrias ademit. Tutoresne defenderent? perfacile vero apud istiusmodi prætorem, a quo M. Marcelli tutoris, in causa pupilli Junii, & oratio, & voluntas, & auctoritas repudiata est.

Quærimus etiam, quid iste in ultima ⁵⁹ Phrygia, quid in extremis Pamphylæ parti-¹⁵⁴ bus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit? qui in foro populi Romani pirata nefarius reperiatur. Dubitamus, quid iste in hostium præda molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubiis fecerit? qui majore pecunia quatuor columnas dealbandas, quam ille omnes ædificandas locaverit? Expectemus, quid dicant ex Sicilia testes? Quis umquam templum illud aspexit, quin avaritiæ tuæ, quin injuriæ, quin audaciæ testis esset? Quis a signo Vertumni in circum maximum venit, quin is in

unoquoque gradu de avaritia tua commone-
retur? quam tu viam thenfarum atque pom-
pæ ejusmodi exegisti, ut tu ipse illa ire non
audeas. Te putet quisquam, cum ab Italia
freto disjunctus esses, sociis temperasse? qui
ædem Castoris, testem furtorum tuorum esse
volueris: quam populus Romanus quotidie,
judices etiam tum, cum de te sententiam fer-
rent, viderent.

60 Atque etiam judicium in prætura publi-
155 cum exercuit. non enim prætereundum est
ne id quidem. Petita multa est apud istum
prætorem a Q. Opimio: qui adductus est in
judicium, verbo, quod, cum esset tribunus
plebis, intercessisset contra legem Corneliam;
re, quod in tribunatu dixisset contra alicujus
hominis nobilis voluntatem. De quo judicio
si velim dicere omnia, multi appellandi, læ-
dendique sint: quod mihi non est necesse.
tantum dicam, paucos homines, ut levissime
dicam, arrogantes, hoc adjutore, Q. Opi-
mium per ludum & jocum fortunis omnibus
evertisse.

156 Is mihi etiam queritur, quod a nobis,
ix solis diebus, prima actio sui judicii trans-
acta fit: cum apud ipsam tribus horis Q.
Opimius, senator populi Romani, bona,

fortunas, ornamenta omnia amiserit? cuius propter indignitatem iudicii, sæpissime est actum in senatu, ut genus hoc totum multarum ac iudiciorum ejusmodi tolleretur. Jam vero in bonis Q. Opimii vendendis, quas iste prædas, quam aperte, quam improbe fecerit, longum est dicere. Hoc dico: nisi vobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi a me hoc totum temporis causa putatote.

Jam qui ex calamitate senatoris populi 157 Romani, cum prætor iudicio ejus præfuisset, spolia domum suam referre, & manubias detrahare conatus est; is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari? Nam de sub-61
 sortitione illa Juniana iudicum nihil dico. Quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audeam dicere? difficile est. Non enim me tua solum, & iudicum auctoritas, sed etiam annulus aureus scribæ tui deterret. Non dicam id, quod probare difficile est: hoc dicam, quod ostendam, multos ex te viros primarios audisse, cum diceres, ignosci tibi oportere, quod falsum codicem protuleris. nam, qua invidia C. Junius conflagrarat, ea, nisi providisses, tibi ipsi tum pereundum fuisse.

158] Hoc modo iste sibi & salutis suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & privatas & publicas, quod gestum non esset: tollendo, quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando, ne litura appareret, interpolando. Eo enim usque progreditur, ut ne defensionem quidem malefactorum suorum sine aliis maleficiis reperire possit. Eiusdem modi sortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicum fore putavit per sodalem suum, Q. Curtium, iudicem quæstionis: cui nisi ego vi populi, & hominum clamore atque convitio restitiffem; ex hac decuria nostra, cujus mihi copiam quam largissime factam oportebat, erepta esset facultas eorum, quos iste annuerat, in suum consilium sine causa subfortiebatur. * * *

Multa desunt.

ANNOTATIO